

**KONFERENSEN
MELLAN FÖRETRÄDARNA
FÖR MEDLEMSSTATERNAS
REGERINGAR**

**Bryssel den 6 augusti 2004
(OR. fr)**

**CIG 87/04
ADD 2**

ADDENDUM 2 TILL DOKUMENT CIG 87/04

Ärende: Regeringskonferensens slutakt och de förklaringar som skall fogas till den

SLUTAKT

KONFERENSEN MELLAN FÖRETRÄDARNA FÖR MEDLEMSSTATERNAS REGERINGAR, som samlades i Bryssel den trettionde september tjugohundratre för att i samförstånd besluta om fördraget om upprättande av en konstitution för Europa, har antagit följande texter:

- I. Fördrag om upprättande av en konstitution för Europa

- II. Protokoll som fogas till fördraget om upprättande av en konstitution för Europa
  1. Protokoll om de nationella parlamentens roll i Europeiska unionen
  2. Protokoll om tillämpning av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna
  3. Protokoll om stadgan för Europeiska unionens domstol
  4. Protokoll om stadgan för Europeiska centralbankssystemet och Europeiska centralbanken
  5. Protokoll om Europeiska investeringsbankens stadga
  6. Protokoll om lokalisering av säten för Europeiska unionens institutioner och vissa av dess organ, myndigheter och enheter
  7. Protokoll om Europeiska unionens privilegier och immunitet
  8. Protokoll om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade Konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige

9. Protokoll om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien
10. Protokoll om förfarandet vid alltför stora underskott
11. Protokoll om konvergenskriterier
12. Protokoll om eurogruppen
13. Protokoll om vissa bestämmelser angående Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland med avseende på den ekonomiska och monetära unionen
14. Protokoll om vissa bestämmelser angående Danmark med avseende på den ekonomiska och monetära unionen
15. Protokoll om vissa uppgifter som åligger Danmarks nationalbank
16. Protokoll om ordningen för CFP-francen
17. Protokoll om Schengenregelverket införlivat inom Europeiska unionens ramar
18. Protokoll om tillämpning av vissa inslag i artikel III-130 i konstitutionen på Förenade kungariket och Irland

19. Protokoll om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på politik för gränskontroller, asyl och invandring samt med avseende på civilrättsligt samarbete och polissamarbete
20. Protokoll om Danmarks ställning
21. Protokoll om medlemsstaternas yttre förbindelser i fråga om passage av yttre gränser
22. Protokoll om asyl för medborgare i medlemsstaterna
23. Protokoll om det permanenta strukturerade samarbete som inrättas genom artikel I-41.6 och artikel III-312 i konstitutionen
24. Protokoll om artikel I-41.2 i konstitutionen
25. Protokoll om import till Europeiska unionen av oljeprodukter som raffinerats i Nederländska Antillerna
26. Protokoll om förvärv av egendom i Danmark
27. Protokoll om systemet för radio och tv i allmänhetens tjänst i medlemsstaterna
28. Protokoll om artikel III-214 i konstitutionen
29. Protokoll om ekonomisk, social och territoriell sammanhållning

30. Protokoll om en särskild ordning för Grönland
31. Protokoll om artikel 40.3.3 i Irlands författning
32. Protokoll till artikel I-9.2 i konstitutionen om unionens anslutning till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
33. Protokoll om akter och fördrag som kompletterat eller ändrat fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och fördraget om Europeiska unionen
34. Protokoll om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ
35. Protokoll om de ekonomiska följderna av att fördraget om upprättandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen upphör att gälla och om Kol- och stålforskningsfonden
36. Protokoll om ändring av fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen

III. Bilagor till fördraget om upprättande av en konstitution för Europa

1. Bilaga I – Förteckning som avses i artikel III-226 i konstitutionen
2. Bilaga II – Utomeuropeiska länder och territorier på vilka del III avdelning IV i konstitutionen skall tillämpas

Konferensen har antagit nedan angivna förklaringar, som fogas till denna slutakt.

A. Förklaringar om bestämmelser i konstitutionen

1. Förklaring till artikel I-6
2. Förklaring till artikel I-9.2
3. Förklaring till artiklarna I-22, I-27 och I-28
4. Förklaring till artikel I-24.7 om Europeiska rådets beslut om utövande av rådets ordförandeskap
5. Förklaring till artikel I-25
6. Förklaring till artikel I-26
7. Förklaring till artikel I-27
8. Förklaring till artikel I-36
9. Förklaring till artiklarna I-43 och III-329
10. Förklaring till artikel I-51
11. Förklaring till artikel I-57

12. Förklaring om förklaringarna avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna
13. Förklaring till artikel III-116
14. Förklaring till artiklarna III-136 och III-267
15. Förklaring till artiklarna III-160 och III-322
16. Förklaring till III-167.2 c
17. Förklaring till artikel III-184
18. Förklaring till artikel III-213
19. Förklaring till artikel III-220
20. Förklaring till artikel III-243
21. Förklaring till artikel III-248
22. Förklaring till artikel III-256
23. Förklaring till artikel III-273.1 andra stycket
24. Förklaring till artikel III-296

25. Förklaring till artikel III-325 om medlemsstaternas förhandlingar om och ingående av internationella avtal avseende ett område med frihet, säkerhet och rättvisa
26. Förklaring till artikel III-402.4
27. Förklaring till slutakten om artikel III-419
28. Förklaring till slutakten om artikel IV-440.7
29. Förklaring till artikel IV-448.2
30. Förklaring om ratificeringen av fördraget om upprättande av en konstitution för Europa

B. Förklaringar om protokoll som är fogade till konstitutionen

Förklaringar om protokollet om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige

31. Förklaring om Åland
32. Förklaring om det samiska folket

Förklaringar om protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien

33. Förklaring om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands suveräna basområden i Cypern
34. Förklaring från kommissionen om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands suveräna basområden i Cypern
35. Förklaring om kärnkraftverket i Ignalina i Litauen
36. Förklaring om persontransitering landvägen mellan Kaliningradområdet och andra delar av Ryska federationen
37. Förklaring om reaktorerna 1 och 2 vid kärnkraftverket Bohunice V1 i Slovakien
38. Förklaring om Cypern
39. Förklaring om protokollet om Danmarks ställning
40. Förklaring om protokollet om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ
41. Förklaring om Italien

Vidare har konferensen noterat nedan angivna förklaringar, som fogas till denna slutakt.

42. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel I-55
43. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel IV-440
44. Förklaring från Förbundsrepubliken Tyskland, Irland och Republiken Österrike
45. Förklaring från Konungariket Spanien och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland
46. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om definitionen av begreppet "medborgare"
47. Förklaring från Konungariket Spanien om definitionen av begreppet "medborgare"
48. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om rösträtten vid val till Europaparlamentet

Som skedde i Rom den tjugonionde oktober tjugohundrafyra

.....

(samtliga språk)

För .....

.....

(Statschefer)

Nedanstående observatörer vid konferensen har, i sin egenskap av länder som kandiderar till medlemskap i Europeiska unionen, likaledes undertecknat denna slutakt:

För Bulgarien, ...

För Rumänien, ...

För Turkiet, ...

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

A. Förklaringar om bestämmelser i konstitutionen

1. Förklaring till artikel I-6
2. Förklaring till artikel I-9.2
3. Förklaring till artiklarna I-22, I-27 och I-28
4. Förklaring till artikel I-24.7 om Europeiska rådets beslut om utövande av rådets ordförandeskap
5. Förklaring till artikel I-25
6. Förklaring till artikel I-26
7. Förklaring till artikel I-27
8. Förklaring till artikel I-36
9. Förklaring till artiklarna I-43 och III-329
10. Förklaring till artikel I-51
11. Förklaring till artikel I-57

12. Förklaring om förklaringarna avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna
13. Förklaring till artikel III-116
14. Förklaring till artiklarna III-136 och III-267
15. Förklaring till artiklarna III-160 och III-322
16. Förklaring till III-167.2 c
17. Förklaring till artikel III-184
18. Förklaring till artikel III-213
19. Förklaring till artikel III-220
20. Förklaring till artikel III-243
21. Förklaring till artikel III-248
22. Förklaring till artikel III-256
23. Förklaring till artikel III-273.1 andra stycket
24. Förklaring till artikel III-296
25. Förklaring till artikel III-325 om medlemsstaternas förhandlingar om och ingående av internationella avtal avseende ett område med frihet, säkerhet och rättvisa

26. Förklaring till artikel III-402.4
27. Förklaring till slutakten om artikel III-419
28. Förklaring till slutakten om artikel IV-440.7
29. Förklaring till artikel IV-448.2
30. Förklaring om ratificeringen av fördraget om upprättande av en konstitution för Europa

B. Förklaringar om protokoll som är fogade till konstitutionen

Förklaringar om protokollet om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige

31. Förklaring om Åland
32. Förklaring om det samiska folket

Förklaringar om protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien

33. Förklaring om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands suveräna basområden i Cypern
34. Förklaring från kommissionen om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands suveräna basområden i Cypern
35. Förklaring om kärnkraftverket i Ignalina i Litauen
36. Förklaring om persontransitering landvägen mellan Kaliningradområdet och andra delar av Ryska federationen
37. Förklaring om reaktorerna 1 och 2 vid kärnkraftverket Bohunice V1 i Slovakien
38. Förklaring om Cypern
39. Förklaring om protokollet om Danmarks ställning
40. Förklaring om protokollet om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ
41. Förklaring om Italien

Förklaringar från medlemsstaterna

42. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel I-55
43. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel IV-440
44. Förklaring från Förbundsrepubliken Tyskland, Irland och Republiken Österrike
45. Förklaring från Konungariket Spanien och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland
46. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om definitionen av begreppet "medborgare"
47. Förklaring från Konungariket Spanien om definitionen av begreppet "medborgare"
48. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om rösträtten vid val till Europaparlamentet

A. FÖRKLARINGAR OM BESTÄMMELSER I KONSTITUTIONEN

1. Förklaring till artikel I-6

Konferensen konstaterar att artikel I-6 återspeglar befintlig rättspraxis från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätten.

2. Förklaring till artikel I-9.2

Konferensen är enig om att unionens anslutning till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna bör genomföras på villkor som gör det möjligt att bevara särdragen i unionens rättsordning. I detta sammanhang noterar konferensen den regelbundna dialogen mellan Europeiska unionens domstol och Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna; en sådan dialog kan förstärkas när unionen ansluts till konventionen.

3. Förklaring till artiklarna I-22, I-27 och I-28

Vid valet av de personer som skall inneha befattningarna som Europeiska rådets ordförande, kommissionens ordförande och unionens utrikesminister bör vederbörlig hänsyn tas till behovet av att respektera de geografiska och demografiska skillnaderna inom unionen och dess medlemsstater.

4. Förklaring till artikel I-24.7
om Europeiska rådets beslut
om utövande av rådets ordförandeskap

Konferensen förklarar att Europeiska rådet bör börja utarbeta det europeiska beslutet om fastställande av förfaranden för att genomföra beslutet om utövande av rådets ordförandeskap så snart fördraget om upprättande av en konstitution för Europa har undertecknats och bör ge sitt politiska godkännande inom sex månader. Ett utkast till beslut återges nedan.

Utkast till Europeiska rådets europeiska beslut om utövande av rådets ordförandeskap

ARTIKEL 1

1. Rådets ordförandeskap, med undantag av konstellationen utrikes frågor, skall innehas av på förhand bestämda grupper med tre medlemsstater under en period av 18 månader. Dessa grupper skall sättas samman genom jämlik rotation mellan medlemsstaterna med hänsyn till deras olikartade karaktär och den geografiska jämvikten inom unionen.

2. Varje medlem i gruppen skall i tur och ordning vara ordförande för alla rådskonstellationer i sex månader, med undantag av konstellationen utrikes frågor. Övriga medlemmar av gruppen skall bistå ordförandeskapet i alla dess uppgifter på grundval av ett gemensamt program. Gruppens medlemmar får sinsemellan besluta om alternativa arrangemang.

ARTIKEL 2

Ordförandeskapet för kommittén med de ständiga representanterna för medlemsstaternas regeringar skall innehas av en företrädare för den medlemsstat som innehar ordförandeskapet för rådet i konstellationen allmänna frågor.

Ordförandeskapet för Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik skall innehas av en företrädare för unionens utrikesminister.

Ordförandeskapet i de förberedande organen för de olika rådskonstellationerna, med undantag av konstellationen utrikes frågor, skall ombesörjas av den medlem av gruppen som innehar ordförandeskapet i rådskonstellationen ifråga, såvida inget annat beslutas i enlighet med artikel 4.

ARTIKEL 3

Rådet i konstellationen allmänna frågor skall i samarbete med kommissionen säkerställa följdriktigheten och kontinuiteten i de olika rådskonstellationernas arbete inom ramen för en flerårig programplanering. De medlemsstater som innehar ordförandeskapet skall med bistånd av rådets generalsekretariat införa alla bestämmelser som behövs för att organisera rådets arbete och få det att fungera väl.

ARTIKEL 4

Rådet skall anta ett europeiskt beslut som föreskriver tillämpningsåtgärder för detta beslut.

5. Förklaring till artikel I-25

Konferensen förklarar att det europeiska beslutet om genomförandet av artikel I-25 kommer att antas av rådet den dag då fördraget om upprättande av en konstitution för Europa träder i kraft. Ett utkast till beslut återges nedan.

Utkast till rådets europeiska beslut om genomförandet av artikel I-25

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR BESLUTAT FÖLJANDE

av följande skäl:

- (1) Det bör antas bestämmelser som möjliggör en smidig övergång från det system för beslutsfattande i rådet med kvalificerad majoritet som anges i Nicefördraget och som återges i artikel 2.2 i protokollet om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ, fogat till konstitutionen, vilket kommer att fortsätta att vara tillämpligt till och med den 31 oktober 2009, till det omröstningssystem som föreskrivs i artikel I-25 i konstitutionen, vilket kommer att tillämpas från och med den 1 november 2009.
- (2) Det erinras om att det är brukligt att rådet gör sitt yttersta för att stärka den demokratiska legitimiteten hos akter som antas med kvalificerad majoritet.
- (3) Det bedöms vara lämpligt att detta beslut förblir gällande så länge det behövs för att säkerställa en smidig övergång till det nya omröstningssystem som föreskrivs i konstitutionen.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

ARTIKEL 1

Om rådsmedlemmar som företräder

- a) minst tre fjärdedelar av den befolkning eller
- b) minst tre fjärdedelar av det antal medlemsstater

som krävs för att utgöra en blockerande minoritet till följd av tillämpningen av artikel I-25.1 andra stycket eller I-25.2 uppger att de motsätter sig att rådet antar en akt med kvalificerad majoritet, skall rådet diskutera frågan.

ARTIKEL 2

Rådet skall under dessa diskussioner göra allt som står i dess makt för att, inom rimlig tid och utan att det påverkar de obligatoriska tidsfrister som anges i unionsrätten, nå en tillfredsställande lösning för att bemöta de farhågor som framförts av de i artikel 1 avsedda rådsmedlemmarna.

ARTIKEL 3

För detta ändamål skall rådets ordförande, med kommissionens bistånd och med iakttagande av rådets arbetsordning, ta alla nödvändiga initiativ för att underlätta skapandet av en bredare bas för överenskommelse i rådet. Rådets medlemmar skall bistå ordföranden.

ARTIKEL 4

Detta beslut får verkan den 1 november 2009. Det skall gälla åtminstone till 2014. Därefter får rådet anta ett europeiskt beslut om att upphäva det.

6. Förklaring till artikel I-26

Konferensen anser att kommissionen, när den inte längre kommer att inbegripa medborgare från alla medlemsstater, särskilt bör uppmärksamma nödvändigheten av att säkerställa full öppenhet i sina förbindelser med samtliga medlemsstater. Därför bör kommissionen även fortsättningsvis ha nära förbindelser med alla medlemsstater, oavsett om de har eller inte har en egen medborgare som kommissionsledamot, och i detta sammanhang bör kommissionen ägna särskild uppmärksamhet åt nödvändigheten av att utbyta information och samråda med alla medlemsstater.

Konferensen anser även att kommissionen bör vidta alla nödvändiga åtgärder för att se till att full hänsyn tas till de faktiska politiska, sociala och ekonomiska förhållandena i alla medlemsstater, även i de som inte har någon medborgare som kommissionsledamot. En av dessa åtgärder bör vara att man ser till att dessa medlemsstaters ställning beaktas genom att bestämmelser om lämpliga organisatoriska arrangemang antas.

7. Förklaring till artikel I-27

Konferensen anser att Europaparlamentet och Europeiska rådet i enlighet med bestämmelserna i konstitutionen har gemensamt ansvar för att processen som leder fram till valet av Europeiska kommissionens ordförande förlöper smidigt. Företrädare för Europaparlamentet och Europeiska rådet kommer därför att före Europeiska rådets beslut hålla de samråd som är nödvändiga, inom den ram som anses lämpligast. I enlighet med artikel I-27.1 kommer dessa samråd att inriktas på kvalifikationerna hos kandidaterna till befattningen som kommissionens ordförande, med beaktande av valen till Europaparlamentet. Arrangemangen för dessa samråd kan bestämmas närmare, vid lämplig tidpunkt, i samförstånd mellan Europaparlamentet och Europeiska rådet.

8. Förklaring till artikel I-36

Konferensen noterar att kommissionen, i enlighet med sin fasta praxis, avser att fortsätta att samråda med av medlemsstaterna utsedda experter vid utarbetandet av kommissionens utkast till delegerade europeiska förordningar på området finansiella tjänster.

9. Förklaring till artiklarna I-43 och III-329

Utan att de åtgärder åsidosätts som unionen har antagit för att uppfylla kravet på solidaritet med en medlemsstat som utsätts för en terroristattack eller som drabbas av en naturkatastrof eller en katastrof som orsakas av människor, skall ingen av bestämmelserna i artiklarna I-43 och III-329 vara avsedd att påverka en annan medlemsstats rätt att välja det lämpligaste sättet att uppfylla sitt eget krav på solidaritet med den medlemsstaten.

10. Förklaring till artikel I-51

Konferensen förklarar att vederbörlig hänsyn måste tas till ärendets särdrag, när sådana regler om skydd av personuppgifter som kan få direkta konsekvenser för den nationella säkerheten skall antas på grundval av artikel I-51. Den erinrar om att den för närvarande tillämpliga lagstiftningen (se särskilt direktiv 95/46/EG) föreskriver särskilda undantag i detta avseende.

11. Förklaring till artikel I-57

Unionen kommer att beakta den särskilda situationen för länder med litet territorium som har särskilda närhetsförbindelser med unionen.

12. Förklaring om förklaringarna avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna

Konferensen noterar följande förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna, vilka fastställdes under ledning av presidiet för det konvent som utarbetade stadgan och vilka uppdaterades under ansvar av Europeiska konventets presidium.

FÖRKLARINGAR AVSEENDE STADGAN OM DE GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETERNA

Förklaringarna utarbetades ursprungligen på initiativ av presidiet för det konvent som utarbetade Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. De har uppdaterats på initiativ av Europeiska konventets presidium mot bakgrund av de justeringar av stadgetexten som gjorts av det senare konventet (särskilt artiklarna 51 och 52¹) samt unionsrättens vidare utveckling. Även om förklaringarna inte i sig har rättslig status, utgör de ett värdefullt tolkningsverktyg avsett att klargöra stadgans bestämmelser.

INGRESS

Europas folk har mellan sig skapat en allt fastare sammanslutning och har beslutat att dela en fredlig framtid på grundval av gemensamma värden.

I medvetande om sitt andliga och etiska arv bygger unionen på de odelbara och universella värdena människans värdighet, frihet, jämlikhet och solidaritet samt på den demokratiska principen och rättsstatsprincipen. Unionen sätter människan i centrum för sin verksamhet genom att inrätta ett unionsmedborgarskap och skapa ett område med frihet, säkerhet och rättvisa.

---

¹ Artiklarna II-111 och II-112 i konstitutionen.

Unionen skall bidra till att bevara och utveckla dessa gemensamma värden med respekt för mångfalden i Europas folks kultur och traditioner samt för medlemsstaternas nationella identitet och organisering av sina offentliga myndigheter på nationell, regional och lokal nivå. Den skall söka främja en balanserad och hållbar utveckling och skall trygga fri rörlighet för personer, tjänster, varor och kapital, samt etableringsfrihet.

Det är därför nödvändigt att stärka skyddet av de grundläggande rättigheterna mot bakgrund av samhällsutvecklingen, de sociala framstegen och den vetenskapliga och tekniska utvecklingen, genom att göra dessa rättigheter mer synliga i en stadga.

Med beaktande av unionens behörighet och uppgifter samt subsidiaritetsprincipen bekräftas i denna stadga de rättigheter som har sin grund särskilt i medlemsstaternas gemensamma författningstraditioner och internationella förpliktelser, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, unionens och Europarådets sociala stadgor samt rättspraxis vid Europeiska unionens domstol och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. I detta sammanhang kommer stadgan att tolkas av unionens och medlemsstaternas domstolar med vederbörlig hänsyn till de förklaringar som fastställdes under ledning av presidiet för det konvent som utarbetade stadgan och vilka uppdaterades av Europeiska konventets presidium.

Åtnjutandet av dessa rättigheter medför ansvar och skyldigheter mot andra människor, mot mänskligheten och mot kommande generationer.

Följaktligen erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som anges nedan.

AVDELNING I

VÄRDIGHET

ARTIKEL 1¹

Människans värdighet

Människans värdighet är okränkbar. Den skall respekteras och skyddas.

Förklaring

Människans värdighet är inte bara en grundläggande rättighet i sig utan utgör själva grunden för de grundläggande rättigheterna. Människans värdighet stadfästs i ingressen till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948: "Enär erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförytterliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen". I sin dom av den 9 oktober 2001 i mål C-377/98, Nederländerna mot Europaparlamentet och rådet, 2001 REG 7079, grunderna 70–77, bekräftade domstolen att en grundläggande rätt till människans värdighet ingår i unionsrätten.

Härav följer bl.a. att ingen rättighet i denna stadga får användas för att kränka andra personers värdighet och att människans värdighet är en central aspekt av rättigheterna i denna stadga. Den får därför inte kränkas ens i fall av begränsning av en rättighet.

---

¹ Artikel II-61 i konstitutionen.

ARTIKEL 2¹

Rätt till liv

1. Var och en har rätt till liv.
2. Ingen får dömas till döden eller avrättas.

Förklaring

1. Punkt 1 i denna artikel grundar sig på artikel 2.1 första meningen i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken har följande lydelse:

"1. Envars rätt till liv skall skyddas genom lag ...".

2. Andra meningen i denna bestämmelse, som avser dödsstraffet, är inte längre tillämplig, eftersom protokoll nr 6 till konventionen har trätt i kraft, där artikel 1 har följande lydelse:

"Dödsstraffet skall vara avskaffat. Ingen får dömas till ett sådant straff eller avrättas".

Det är med denna bestämmelse som förebild som artikel 2.2 i stadgan² har utformats.

3. Bestämmelserna i artikel 2 i stadgan¹ motsvarar bestämmelserna i ovan nämnda artiklar i konventionen och i tilläggsprotokollet. De har enligt artikel 52.3 i stadgan³ samma innebörd och räckvidd som dessa. Följaktligen bör följande "negativa" definitioner i konventionen anses finnas även i stadgan:

---

¹ Artikel II-62 i konstitutionen.

² Artikel II-62.2 i konstitutionen.

³ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

- a) Artikel 2.2 i konventionen:

"Ingen skall anses ha berövats livet i strid med denna artikel, när detta är en följd av våld som var absolut nödvändigt

- a) för att försvara någon mot olaglig våldsgärning,
- b) för att verkställa en laglig arrestering eller för att hindra någon som lagligen är berövad friheten att undkomma,
- c) för att i laglig ordning stävja upplopp eller uppror".

- b) Artikel 2 i protokoll nr 6 till konventionen:

"En stat kan i sin lag föreskriva dödsstraff för handlingar som begåtts under krigstid eller under överhängande krigshot; ett sådant straff skall tillämpas endast i de fall som anges i lagen och i enlighet med dess föreskrifter ...".

ARTIKEL 3¹

Människans rätt till integritet

1. Var och en har rätt till fysisk och mental integritet.

---

¹ Artikel II-63 i konstitutionen.

2. Inom medicin och biologi skall i synnerhet följande respekteras:
  - a) Den berörda personens fria och informerade samtycke, på de villkor som föreskrivs i lag.
  - b) Förbud mot rashygieniska metoder, i synnerhet sådana som syftar till urval av människor.
  - c) Förbud mot att låta människokroppen och dess delar i sig utgöra en källa till ekonomisk vinning.
  - d) Förbud mot reproduktiv kloning av människor.

Förklaring

1. I sin dom av den 9 oktober 2001 i mål C-377/98, Nederländerna mot Europaparlamentet och rådet, 2001 REG 7079, grunderna 70, 78–80, bekräftade domstolen att en grundläggande rätt till mänsklig integritet ingår i unionsrätten och omfattar i medicinska och biologiska sammanhang givarens och mottagarens fria och informerade samtycke.
2. Principerna i artikel 3 i stadgan¹ ingår redan i konventionen om mänskliga rättigheter och biomedicin, som har antagits i Europarådet (ETS 164 och tilläggsprotokollet ETS 168). Denna stadga syftar inte till att skapa undantag från dessa bestämmelser och förbjuder följaktligen endast reproduktiv kloning. Andra former av kloning varken tillåts eller förbjuds. Den hindrar följaktligen inte på något sätt lagstiftaren från att förbjuda andra former av kloning.

---

¹ Artikel II-63 i konstitutionen.

3. Hänvisningen till rashygieniska metoder, i synnerhet sådana som syftar till urval av människor, avser den eventualiteten att det skulle organiseras och genomföras urvalsprogram med exempelvis kampanjer för sterilisering, påtvingade havandeskap, obligatoriska etniska äktenskap – allt handlingar som enligt stadgan för den internationella brottmålsdomstolen, som antogs i Rom den 17 juli 1998, betraktas som internationella brott (se artikel 7.1 g).

ARTIKEL 4¹

Förbud mot tortyr och omänsklig eller förnedrande bestraffning och behandling

Ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande bestraffning och behandling.

Förklaring

Rättigheten i artikel 4¹ motsvarar den som garanteras i artikel 3 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna med samma lydelse: "Ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning". Enligt artikel 52.3 i stadgan² har den alltså samma innebörd och samma räckvidd som i konventionen.

ARTIKEL 5³

Förbud mot slaveri och tvångsarbete

1. Ingen får hållas i slaveri eller träldom.

---

¹ Artikel II-64 i konstitutionen.

² Artikel II-112.3 i konstitutionen.

³ Artikel II-65 i konstitutionen.

2. Ingen får tvingas att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.
3. Människohandel skall vara förbjuden.

Förklaring

1. Rättigheten i artikel 5.1 och 5.2¹ motsvarar den likalydande artikel 4.1 och 4.2 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Enligt artikel 52.3 i stadgan² har den följaktligen samma innebörd och räckvidd som denna. Detta betyder att

- ingen begränsning lagligen kan påverka den rätt som avses i punkt 1,
- begreppen "tvångsarbete eller annat påtvingat arbete" i punkt 2 måste tolkas med beaktande av de "negativa" definitionerna i artikel 4.3 i konventionen:

"Med 'tvångsarbete eller annat påtvingat arbete' enligt denna artikel förstås inte:

- a) arbete som vanligtvis utkrävs av den som är frihetsberövad i enlighet med bestämmelserna i artikel 5 i denna konvention eller som är villkorligt frigiven från sådant frihetsberövande,
- b) tjänstgöring av militär art eller, i länder där samvetsbetänkligheter mot sådan tjänstgöring beaktas, tjänstgöring som i dessa fall utkrävs i stället för militär värnpliktstjänstgöring,

---

¹ Artikel II-65 i konstitutionen.

² Artikel II-112.3 i konstitutionen.

- c) tjänstgöring som utkrävs när nödläge eller olycka hotar samhällets existens eller välfärd,
- d) arbete eller tjänstgöring som ingår i de normala medborgerliga skyldigheterna".

2. Punkt 3 följer direkt av människans värdighet och tar hänsyn till nyare rön om organiserad brottslighet, till exempel lukrativa nätverk för olaglig invandring eller sexuellt utnyttjande. I bilagan till Europakonventionen finns följande definition som avser människohandel som syftar till sexuellt utnyttjande: "människohandel: att tvinga en person under andra personers reella och illegala makt genom användande av våld eller hot eller genom missbruk av en överordnad ställning eller handlingar i syfte att exploatera andras prostitution, att på olika sätt sexuellt utnyttja och utöva sexuellt våld mot minderåriga eller att utöva handel i samband med att barn överges". I kapitel 6 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet, som har införlivats med unionens regelverk och som Förenade kungariket och Irland deltar i, finns i artikel 27.1 följande formulering som avser människosmuggling: "De avtalsslutande parterna förbinder sig att införa lämpliga sanktioner mot den som i vinstsyfte hjälper, eller försöker hjälpa, utlänningar att resa in till eller vistas på någon parts territorium i strid mot den berörda partens lagstiftning rörande utlänningars inresa och vistelse". Den 19 juli 2002 antog rådet ett rambeslut om bekämpande av människohandel (EGT L 203/1), där man i artikel 1 i detalj definierar de brott som avser människohandel för arbetskraftsexploatering eller sexuell exploatering som medlemsstaterna måste straffbelägga i kraft av rambeslutet.

AVDELNING II

FRIHETER

ARTIKEL 6¹

Rätt till frihet och säkerhet

Var och en har rätt till frihet och säkerhet.

Förklaring

Rättigheterna i artikel 6¹ motsvarar dem som garanteras i artikel 5 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och har i enlighet med artikel 52.3 i stadgan² samma innebörd och räckvidd. Härav följer att de lagliga begränsningarna av dessa rättigheter inte får överskrida de gränser som sätts genom lydelsen av artikel 5 i konventionen:

- "1. Var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får berövas friheten utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver:
- a) när någon är lagligen berövad friheten efter fällande dom av behörig domstol,
  - b) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten, antingen därför att han underlåtit att uppfylla en domstols lagligen meddelade föreläggande eller i syfte att säkerställa ett fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet,

---

¹ Artikel II-66 i konstitutionen.

² Artikel II-112.3 i konstitutionen.

- c) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att ställas inför behörig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha begått ett brott, eller när det skäligen anses nödvändigt att hindra honom från att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta,
  - d) när en underårig genom ett lagligen meddelat beslut är berövad friheten för att undergå skyddsuppfostran eller för att ställas inför behörig rättslig myndighet,
  - e) när någon är lagligen berövad friheten för att förhindra spridning av smittosam sjukdom eller därför att han är psykiskt sjuk, alkoholmissbrukare, missbrukare av droger eller lösdrivare,
  - f) när någon är lagligen arresterad eller på annat sätt berövad friheten för att förhindra att han obehörigen reser in i landet eller som ett led i ett förfarande som rör hans utvisning eller utlämning.
2. Var och en som arresteras skall utan dröjsmål och på ett språk som han förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom.
  3. Var och en som är arresterad eller på annat sätt berövad friheten i enlighet med vad som sagts under punkt 1 c skall utan dröjsmål ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag får fullgöra dömande uppgifter, och skall vara berättigad till rättegång inom skäligen tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning får krävas att garantier ställs för att den som frigges inställer sig till rättegången.
  4. Var och en som är arresterad eller på annat sätt berövad friheten skall ha rätt att begära att domstol snabbt prövar lagligheten av frihetsberövandet och beslutar att frige honom, om frihetsberövandet inte är lagligt.

5. Var och en som arresterats eller på annat sätt berövats friheten i strid med bestämmelserna i denna artikel skall ha rätt till skadestånd".

Rättigheterna i artikel 6¹ måste respekteras, i synnerhet när Europaparlamentet och rådet antar lagar och ramlagar på området straffrättsligt samarbete på grundval av artiklarna III-270, III-271 och III-273 i konstitutionen, särskilt för att föreskriva gemensamma minimibestämmelser beträffande brottsrubricering och straffpåföljder samt vissa aspekter av processrätten.

ARTIKEL 7²

Respekt för privatlivet och familjelivet

Var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer.

Förklaring

De rättigheter som garanteras i artikel 7² motsvarar dem i artikel 8 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. Med hänsyn till den tekniska utvecklingen har ordet "kommunikationer" ersatt "korrespondens".

---

¹ Artikel II-66 i konstitutionen.

² Artikel II-67 i konstitutionen.

I enlighet med artikel 52.3¹ har denna rättighet samma innebörd och räckvidd som i motsvarande artikel i konventionen. Härav följer att de lagliga begränsningarna av dessa rättigheter är desamma som de begränsningar som godtas i artikel 8 i konventionen:

- "1. Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter".

ARTIKEL 8²

Skydd av personuppgifter

1. Var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne.
2. Dessa uppgifter skall behandlas lagenligt för bestämda ändamål och på grundval av den berörda personens samtycke eller någon annan legitim och lagenlig grund. Var och en har rätt att få tillgång till insamlade uppgifter som rör honom eller henne och att få rättelse av dem.
3. En oberoende myndighet skall kontrollera att dessa regler efterlevs.

---

¹ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

² Artikel II-68 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel har grundats på artikel 286 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (EGT L 281, 23.11.1995), artikel 8 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna samt Europarådets konvention av den 28 januari 1981 om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter, vilken ratificerats av samtliga medlemsstater. Artikel 286 i EG-fördraget ersätts nu av artikel I-51 i konstitutionen. Det hänvisas även till Europaparlamentets och rådets förordning nr 45/2001 om skydd för enskilda då gemenskapsinstitutionerna och gemenskapsorganen behandlar personuppgifter och om den fria rörligheten för sådana uppgifter (EGT L 8, 12.1.2001). Det direktiv och den förordning som nämns ovan innehåller villkor för och begränsningar av utövandet av rätten till skydd av personuppgifter.

ARTIKEL 9¹

Rätt att ingå äktenskap och rätt att bilda familj

Rätten att ingå äktenskap och rätten att bilda familj skall garanteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

---

¹ Artikel II-69 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel grundas på artikel 12 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken har följande lydelse: "Giftasvuxna män och kvinnor har rätt att ingå äktenskap och bilda familj i enlighet med de nationella lagar som reglerar utövandet av denna rättighet". Formuleringen av denna rättighet har moderniserats så att den omfattar de fall där andra möjligheter till familjebildning än äktenskapet erkänns enligt nationell lagstiftning. I denna artikel varken förbjuds eller föreskrivs att partnerskap mellan personer av samma kön ges äktenskaplig status. Denna rättighet är följaktligen lik rättigheten i konventionen men kan få en större räckvidd när detta föreskrivs i nationell lagstiftning.

ARTIKEL 10¹

Tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet

1. Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller övertygelse och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller övertygelse genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.
2. Rätten till vapenvägran skall erkännas enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av denna rättighet.

---

¹ Artikel II-70 i konstitutionen.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i punkt 1 motsvarar den som garanteras i artikel 9 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och har i enlighet med artikel 52.3 i stadgan¹ samma innebörd och räckvidd som denna. Begränsningarna måste därför respektera artikel 9.2 i konventionen, vilken har följande lydelse: "Friheten att utöva sin religion eller tro får endast underkastas sådana begränsningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten, till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter".

Den rättighet som garanteras i punkt 2 motsvarar de nationella konstitutionella traditionerna och de nationella lagstiftningarnas utveckling på denna punkt.

ARTIKEL 11²

Yttrandefrihet och informationsfrihet

1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser.
2. Mediernas frihet och mångfald skall respekteras.

---

¹ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

² Artikel II-71 i konstitutionen.

Förklaring

1. Artikel 11¹ motsvarar artikel 10 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken har följande lydelse:

- "1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel hindrar inte en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografafföretag.
2. Eftersom utövandet av de nämnda friheterna medför ansvar och skyldigheter, får det underkastas sådana formföreskrifter, villkor, inskränkningar eller straffpåföljder som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten, den territoriella integriteten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral, till skydd för annans goda namn och rykte eller rättigheter, för att förhindra att förtroliga underrättelser sprids eller för att upprätthålla domstolarnas auktoritet och opartiskhet".

I enlighet med artikel 52.3 i stadgan² har denna rättighet samma innebörd och räckvidd som den rättighet som garanteras i konventionen. Begränsningarna av denna rättighet får följaktligen inte vara mer omfattande än de som anges i artikel 10.2 i konventionen, utan att det påverkar de inskränkningar som unionens konkurrensrätt kan innebära för medlemsstaternas möjlighet att införa sådana tillståndskrav som avses i artikel 10.1 tredje meningen i konventionen.

---

¹ Artikel II-71 i konstitutionen.

² Artikel II-112.3 i konstitutionen.

2. I punkt 2 i denna artikel utvecklas följderna av punkt 1 i fråga om mediefrihet. Den bygger bland annat på domstolens rättspraxis för television, särskilt i mål C-288/89 (dom av den 25 juli 1991, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda m.fl.; Rec. 1991 I-4007), och på det protokoll om systemet för radio och TV i allmänhetens tjänst i medlemsstaterna som fogats till EG-fördraget och nu till konstitutionen samt på rådets direktiv 89/552/EG (se särskilt skäl 17).

ARTIKEL 12¹

Mötes- och föreningsfrihet

1. Var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet på alla nivåer, särskilt på det politiska, fackliga och medborgerliga området, vilket innebär rätten för var och en att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.
2. De politiska partierna på unionsnivå skall bidra till att unionsmedborgarnas politiska vilja kommer till uttryck.

---

¹ Artikel II-72 i konstitutionen.

Förklaring

1. Bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel motsvarar bestämmelserna i artikel 11 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken har följande lydelse:
  - "1. Var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.
  2. Utövandet av dessa rättigheter får inte underkastas andra inskränkningar än sådana som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Denna artikel hindrar inte att det för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen görs lagliga inskränkningar i utövandet av de nämnda rättigheterna".

Bestämmelserna i artikel 12.1¹ har samma innebörd som bestämmelserna i konventionen men större räckvidd, eftersom de kan tillämpas på alla nivåer, även den europeiska nivån. Enligt artikel 52.3 i stadgan² får begränsningarna av denna rättighet inte vara mer omfattande än de som kan betraktas som lagliga enligt artikel 11.2 i konventionen.

2. Rättigheten bygger även på artikel 11 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter.

---

¹ Artikel II-72 i konstitutionen.

² Artikel II-112.3 i konstitutionen.

3. Punkt 2 i denna artikel motsvarar artikel I-46.4 i konstitutionen.

ARTIKEL 13¹

Frihet för konsten och vetenskapen

Konsten och den vetenskapliga forskningen skall vara fria. Den akademiska friheten skall respekteras.

Förklaring

Denna rättighet härleds i första hand ur tanke- och yttrandefriheten. Den skall utövas med respekt för artikel 1² och får underkastas de begränsningar som tillåts i artikel 10 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna.

ARTIKEL 14³

Rätt till utbildning

1. Var och en har rätt till utbildning och till tillträde till yrkesutbildning och fortbildning.
2. Denna rätt innefattar möjligheten att kostnadsfritt följa den obligatoriska undervisningen.

---

¹ Artikel II-73 i konstitutionen.

² Artikel II-61 i konstitutionen.

³ Artikel II-74 i konstitutionen.

3. Friheten att inrätta undervisningsanstalter med iakttagande av de demokratiska principerna och föräldrars rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa, filosofiska och pedagogiska övertygelse skall respekteras enligt de nationella lagar som reglerar utövandet av dessa rättigheter.

Förklaring

1. Till denna artikel har inspiration hämtats såväl från medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner som från artikel 2 i tilläggsprotokollet till konventionen, vilken har följande lydelse:

"Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse".

Det har ansetts lämpligt att utsträcka denna artikel till att omfatta tillgång till yrkesutbildning och fortbildning (se punkt 15 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter och artikel 10 i sociala stadgan) samt tillfoga principen om kostnadsfri obligatorisk undervisning. Så som den är formulerad innebär denna princip bara att varje barn i den obligatoriska undervisningen skall ha möjlighet att få tillträde till en institution som meddelar kostnadsfri undervisning. Det föreskrivs inte att alla institutioner, t.ex. privata, som meddelar sådan undervisning eller yrkesutbildning och fortbildning skall vara kostnadsfria. Principen innebär inte heller ett förbud mot avgifter för vissa typer av undervisning, förutsatt att staten vidtar åtgärder för att bevilja ekonomisk ersättning. I den mån stadgan är tillämplig för unionen innebär detta att unionen i sin utbildningspolitik skall följa principen om kostnadsfrihet i den obligatoriska undervisningen, men detta skapar självfallet inga nya befogenheter. Föräldrarnas rätt måste tolkas i samband med bestämmelserna i artikel 24.¹

---

¹ Artikel II-84 i konstitutionen.

2. Friheten att inrätta undervisningsanstalter, offentliga eller privata, garanteras som en av aspekterna på friheten att inrätta och driva verksamhet, men begränsas av respekten för de demokratiska principerna och skall utövas i enlighet med nationell lagstiftning.

ARTIKEL 15¹

Fritt yrkesval och rätt att arbeta

1. Var och en har rätt att arbeta och utöva ett fritt valt eller accepterat yrke.
2. Varje unionsmedborgare har rätt att söka arbete, arbeta, etablera sig samt tillhandahålla tjänster i varje medlemsstat.
3. De medborgare i tredjeland som har tillstånd att arbeta på medlemsstaternas territorium har rätt till samma arbetsvillkor som unionsmedborgarna.

Förklaring

Rätten till fritt yrkesval, som slås fast i artikel 15.1¹, erkänns i domstolens rättspraxis (se bl.a. domarna av den 14 maj 1974, mål 4/73, Nold, Rec. 1974, s. 491, punkterna 12–14; den 13 december 1979, mål 44/79, Hauer, Rec. 1979 s. 3727; den 8 oktober 1986, mål 234/85, Keller, Rec. 1986, 2897, punkt 8).

---

¹ Artikel II-75 i konstitutionen.

Till grund för denna punkt ligger även artikel 1.2 i Europeiska sociala stadgan, som undertecknades den 18 oktober 1961 och har ratificerats av samtliga medlemsstater, samt punkt 4 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter av den 9 december 1989. Uttrycket "arbetsvillkor" bör tolkas i enlighet med artikel III-213 i konstitutionen.

I punkt 2 återges de tre friheter som garanteras i artiklarna I-4 och III-133, III-137 och III-144 i konstitutionen, nämligen fri rörlighet för arbetstagare, etableringsfrihet samt frihet att tillhandahålla tjänster.

Punkt 3 har grundats på artikel 137.3 fjärde strecksatsen i EG-fördraget, vilken nu har ersatts av artikel III-210.1 g i konstitutionen och artikel 19.4 i Europeiska sociala stadgan, som undertecknades den 18 oktober 1961 och har ratificerats av samtliga medlemsstater. Artikel 52.2 i stadgan¹ skall följaktligen tillämpas. Frågan om anställning av sjömän som är tredjelandsmedborgare i besättningarna på fartyg som för en unionsmedlemsstats flagg regleras i unionsrätten och nationell lagstiftning och praxis.

ARTIKEL 16²

Näringsfrihet

Näringsfriheten skall erkännas i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.

---

¹ Artikel II-112.2 i konstitutionen.

² Artikel II-76 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel grundas på domstolens rättspraxis, där friheten att utöva en ekonomisk eller kommersiell verksamhet erkänns (se domarna av den 14 maj 1974, mål 4/73, Nold, Rec. 1974, s. 491, punkt 14, och den 27 september 1979, mål 230/78, SPA Eridania m.fl., Rec. 1979, 2749, punkterna 20 och 31), liksom avtalsfriheten (se bl.a. domarna "Sukkerfabriken Nykøbing", mål 151/78, Rec. 1979, 1, punkt 19; den 5 oktober 1999, Spanien mot kommissionen, C-240/97, [1999] REG I-6571 punkt 99), samt på artikel I-3.2 i konstitutionen, där fri konkurrens erkänns. Denna rättighet skall självfallet utövas med beaktande av unionsrätten och nationell lagstiftning. Den kan begränsas enligt artikel 52.1 i stadgan¹.

ARTIKEL 17²

Rätt till egendom

1. Var och en har rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. Ingen får berövas sin egendom utom då samhällsnyttan kräver det, i de fall och under de förutsättningar som föreskrivs i lag och mot rättmätig ersättning för sin förlust i rätt tid. Nyttjandet av egendomen får regleras i lag om det är nödvändigt för allmänna samhällsintressen.
2. Immateriell egendom skall vara skyddad.

---

¹ Artikel II-112.1 i konstitutionen.

² Artikel II-77 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel motsvarar artikel 1 i tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna:

"Varje fysisk eller juridisk person skall ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatser.

Ovanstående bestämmelser inskränker dock inte en stats rätt att genomföra sådan lagstiftning som staten finner nödvändig för att reglera nyttjandet av egendom i överensstämmelse med det allmännas intresse eller för att säkerställa betalning av skatter eller andra pålagor eller av böter och viten".

Det rör sig om en grundläggande rättighet som är gemensam för alla de nationella författningarna. Den har upprepade gånger bekräftats i domstolens rättspraxis, främst genom domen i målet Hauer (13 december 1979, Rec. 1979 s. 3727). Formuleringen har moderniserats, men enligt artikel 52.3¹ har denna rättighet samma innebörd och räckvidd som i konventionen, och de begränsningar som anges i denna får inte överskridas.

Immaterialrättsskyddet, som utgör en del av rätten till egendom, nämns uttryckligen i punkt 2 på grund av sin ökande betydelse och sekundärgemenskapsrätten. Immaterialrätten omfattar dels litterära och konstnärliga rättigheter, dels bland annat patent- och varumärkesrätt samt närstående rättigheter. Garantierna i punkt 1 skall på lämpligt sätt tillämpas på immateriell egendom.

---

¹ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

ARTIKEL 18¹

Rätt till asyl

Rätten till asyl skall garanteras med iakttagande av reglerna i Genèvekonventionen av den 28 juli 1951 och protokollet av den 31 januari 1967 om flyktingars rättsliga ställning och i enlighet med konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel har grundats på EG-fördragets artikel 63, som nu har ersatts av artikel III-266 i konstitutionen, enligt vilken unionen är skyldig att respektera Genèvekonventionen om flyktingar. Det hänvisas till bestämmelserna i protokollen till [Amsterdamfördraget] konstitutionen om Förenade kungariket och Irland samt om Danmark för att fastställa i vilken mån dessa medlemsstater tillämpar unionsrätten i denna fråga och i vilken mån denna artikel skall tillämpas på dem. Artikeln överensstämmer med det protokoll om asyl som fogats till konstitutionen.

ARTIKEL 19²

Skydd vid avlägsnande, utvisning och utlämning

1. Kollektiva utvisningar skall vara förbjudna.

---

¹ Artikel II-78 i konstitutionen.

² Artikel II-79 i konstitutionen.

2. Ingen får avlägsnas, utvisas eller utlämnas till en stat där han eller hon löper en allvarlig risk att utsättas för dödsstraff, tortyr eller andra former av omänsklig eller förnedrande bestraffning eller behandling.

Förklaring

Punkt 1 i denna artikel har samma innebörd och räckvidd som artikel 4 i tilläggsprotokoll nr 4 till Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna i fråga om kollektiva utvisningar. Syftet är att garantera att alla beslut föregås av en specifik utredning och att man inte genom en enda åtgärd får besluta att utvisa samtliga personer med medborgarskap i en bestämd stat (se även artikel 13 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter).

I punkt 2 införlivas tillämplig rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna i fråga om artikel 3 i konventionen (se Ahmed mot Österrike, dom av den 17 december 1996, REG 1996, VI-2206, och Soering, dom av den 7 juli 1989).

AVDELNING III

JÄMLIKHET

ARTIKEL 20¹

Likhet inför lagen

Alla människor är lika inför lagen.

Förklaring

Denna artikel motsvarar en allmän, rättslig princip som återfinns i alla europeiska konstitutioner och som av domstolen fastställts vara en grundläggande princip i gemenskapsrätten (dom av den 13 november 1984, Racke, mål 283/83, Rec. 1984, s. 3791, dom av den 17 april 1997, C-15/95, EARL, REG 1997, I-1961, och dom av den 13 april 2000, C-292/97, Karlsson, [REG 2000, s. 2737]).

ARTIKEL 21²

Icke-diskriminering

1. All diskriminering på grund av bland annat kön, ras, hudfärg, etniskt eller socialt ursprung, genetiska särdrag, språk, religion eller övertygelse, politisk eller annan åskådning, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning skall vara förbjuden.

---

¹ Artikel II-80 i konstitutionen.

² Artikel II-81 i konstitutionen.

2. Inom tillämpningsområdet för konstitutionen, och utan att det påverkar tillämpningen av någon särskild bestämmelse i denna, skall all diskriminering på grund av nationalitet vara förbjuden.

Förklaring

I punkt 1 har inspiration hämtats från artikel 13 i EG-fördraget, som nu har ersatts av artikel III-124 i konstitutionen, artikel 14 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna samt artikel 11 i konventionen om mänskliga rättigheter och biomedicin när det gäller det genetiska arvet. I den mån den överensstämmer med artikel 14 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna skall den tillämpas i enlighet med denna.

Det föreligger ingen motsättning eller oförenlighet mellan punkt 1 och artikel III-124 i konstitutionen, vilken har en annan räckvidd och ett annat syfte; artikel III-124 ger unionen befogenhet att anta rättsakter, inbegripet harmonisering av medlemsstaternas lagar och författningar, i syfte att bekämpa vissa former av diskriminering, som utförligt räknas upp i den artikeln. Sådan lagstiftning får omfatta all verksamhet av medlemsstaternas myndigheter (samt förbindelserna mellan enskilda individer) på alla områden inom gränserna för unionens befogenheter. Bestämmelsen i punkt 1 i artikel 21¹ ovan däremot skapar inte någon befogenhet att anta antidiskrimineringslagar på dessa områden av medlemsstatens eller enskildas verksamhet, och inte heller innehåller den ett övergripande förbud mot diskriminering på sådana vittomfattande områden. I stället tar den endast upp diskriminering från unionens egna institutioner och organ vid utövandet av befogenheter som de tilldelats i enlighet med andra artiklar i konstitutionens första och tredje del samt diskriminering från medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten. Punkt 1 ändrar därför inte vidden av de befogenheter som beviljas enligt artikel III-124 och inte heller tolkningen av den artikeln.

Punkt 2 motsvarar artikel I-4.2 i konstitutionen och bör tillämpas i enlighet med den artikeln.

---

¹ Artikel II-81 i konstitutionen.

ARTIKEL 22¹

Kulturell, religiös och språklig mångfald

Unionen skall respektera den kulturella, religiösa och språkliga mångfalden.

Förklaring

Denna artikel har grundats på artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen och på artikel 151.1 och 151.4 i EG-fördraget, som nu har ersatts av artikel III-280.1 och III-280.4 i konstitutionen avseende kultur. Respekt för kulturell och språklig mångfald slås även nu fast i artikel I-3.3 i konstitutionen. Artikeln bygger även på förklaring nr 11 i slutakten till Amsterdamfördraget om kyrkors och konfessionslösa organisationers ställning, vilken nu återges i artikel I-52 i konstitutionen.

ARTIKEL 23²

Jämställdhet mellan kvinnor och män

Jämställdhet mellan kvinnor och män skall säkerställas på alla områden, inbegripet i fråga om anställning, arbete och lön.

Principen om jämställdhet utgör inget hinder för att behålla eller vidta åtgärder som innebär särskilda förmåner för det underrepresenterade könet.

---

¹ Artikel II-82 i konstitutionen.

² Artikel II-83 i konstitutionen.

Förklaring

Första stycket i denna artikel har grundats på artikel 2 och artikel 3.2 i EG-fördraget, vilka nu har ersatts av artiklarna I-3 och III-116 i konstitutionen, enligt vilka det hör till unionens mål att främja jämställdhet mellan kvinnor och män, samt på artikel 141.1 i EG-fördraget, vilken nu har ersatts av artikel III-214.1 i konstitutionen. Det bygger även på artikel 20 i Europeiska sociala stadgan i dess reviderade lydelse av den 3 maj 1996 samt på punkt 16 i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter.

Det grundas också på artikel 141.3 i EG-fördraget, vilken nu har ersatts av artikel III-214.3 i konstitutionen, och artikel 2.4 i rådets direktiv 76/207/EEG om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor.

I andra stycket återges med en kortare formulering artikel III-214.4 i konstitutionen om att principen om likabehandling inte hindrar att man behåller eller beslutar om åtgärder som rör särskilda förmåner för att göra det lättare för det underrepresenterade könet att bedriva en yrkesverksamhet eller för att förebygga eller kompensera nackdelar i yrkeskarriären. Enligt artikel 52.2¹ ändrar detta stycke inte artikel III-214.4.

---

¹ Artikel II-112.2 i konstitutionen.

ARTIKEL 24¹

Barnets rättigheter

1. Barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. De skall fritt kunna uttrycka sina åsikter. Dessa åsikter skall beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad.
2. Vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, skall barnets bästa komma i främsta rummet.
3. Varje barn har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

Förklaring

Denna artikel grundas på New York-konventionen om barnets rättigheter, vilken undertecknades den 20 november 1989 och har ratificerats av alla medlemsstater, särskilt artiklarna 3, 9, 12 och 13 i den konventionen.

I punkt 3 beaktas det faktum att som en del av inrättandet av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa innefattar unionslagstiftningen i civilrättsliga frågor med gränsöverskridande implikationer, för vilka artikel III-269 i konstitutionen ger befogenhet, och får bl.a. innefatta umgängesrätt så att barn regelbundet kan upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna.

---

¹ Artikel II-84 i konstitutionen.

ARTIKEL 25¹

Äldres rättigheter

Unionen erkänner och respekterar rätten för äldre att leva ett värdigt och oberoende liv och att delta i det sociala och kulturella livet.

Förklaring

Denna artikel har inspirerats av artikel 23 i den reviderade Europeiska sociala stadgan och artiklarna 24 och 25 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter. Deltagande i det sociala och kulturella livet inbegriper givetvis deltagande i det politiska livet.

ARTIKEL 26²

Integrering av personer med funktionshinder

Unionen erkänner och respekterar rätten för personer med funktionshinder att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet.

Förklaring

Principen i denna artikel grundas på artikel 15 i Europeiska sociala stadgan och går även tillbaka på punkt 26 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter.

---

¹ Artikel II-85 i konstitutionen.

² Artikel II-86 i konstitutionen.

AVDELNING IV

SOLIDARITET

ARTIKEL 27¹

Arbetstagares rätt till information och samråd inom företaget

Arbetstagarna eller deras representanter skall på lämpliga nivåer garanteras rätt till information och samråd vid lämplig tidpunkt, i de fall och på de villkor som föreskrivs i unionsrätten och i nationell lagstiftning och praxis.

Förklaring

Denna artikel ingår i den reviderade Europeiska sociala stadgan (artikel 21) och i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter (punkterna 17 och 18). Den skall tillämpas enligt de villkor som stadgas i unionsrätten och i nationell rätt. Hänvisningen till lämpliga nivåer avser de nivåer som föreskrivs i unionsrätten eller i nationell rätt och praxis, vilket kan inbegripa europeisk nivå när detta föreskrivs i unionslagstiftningen. Unionens regelverk på detta område är omfattande: artiklarna III-211 och III-212 i konstitutionen, direktiven 2002/14/EG (allmän ram för information till och samråd med arbetstagare i Europeiska gemenskapen), 98/59/EG (kollektiva uppsägningar), 2001/23/EG (överlåtelse av företag) och 94/45/EG (europeiska företagsråd).

---

¹ Artikel II-87 i konstitutionen.

ARTIKEL 28¹

Förhandlingsrätt och rätt till kollektiva åtgärder

Arbetstagare och arbetsgivare, eller deras respektive organisationer, har i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis rätt att förhandla och ingå kollektivavtal på lämpliga nivåer och att i händelse av intressekonflikter tillgripa kollektiva åtgärder för att försvara sina intressen, inbegripet strejk.

Förklaring

Denna artikel bygger på artikel 6 i Europeiska sociala stadgan samt på gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter (punkterna 12–14). Rätten till kollektiva åtgärder har erkänts av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna som en del av fackföreningsrätten enligt artikel 11 i konventionen. Beträffande lämpliga nivåer för kollektiva förhandlingar, se förklaringarna till föregående artikel. Formerna och gränserna för kollektiva åtgärder, inbegripet strejk, faller under nationell lagstiftning och praxis, även frågan om huruvida de kan genomföras parallellt i flera medlemsstater.

ARTIKEL 29²

Rätt till tillgång till arbetsförmedlingar

Var och en har rätt till tillgång till kostnadsfri arbetsförmedling.

---

¹ Artikel II-88 i konstitutionen.

² Artikel II-89 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel bygger på artikel 1.3 i Europeiska sociala stadgan och på punkt 13 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter.

ARTIKEL 30¹

Skydd mot uppsägning utan saklig grund

Varje arbetstagare har rätt till skydd mot uppsägning utan saklig grund, i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.

Förklaring

Denna artikel har inspirerats av artikel 24 i den reviderade sociala stadgan. Se även direktiven 2001/23/EG om skydd för arbetstagares rättigheter vid överlåtelse av företag och 80/987 om skydd för arbetstagarna vid arbetsgivarens insolvens, ändrade genom direktiv 2002/74/EG.

ARTIKEL 31²

Rättvisa arbetsförhållanden

1. Varje arbetstagare har rätt till hälsosamma, säkra och värdiga arbetsförhållanden.

---

¹ Artikel II-90 i konstitutionen.

² Artikel II-91 i konstitutionen.

2. Varje arbetstagare har rätt till en begränsning av den maximala arbetstiden samt till dygns- och veckovila och årlig betald semester.

Förklaring

1. Artikel 31.1 grundas på direktiv 89/391/EEG om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet. Den har även inspirerats av artikel 3 i den sociala stadgan och punkt 19 i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter samt, när det gäller rätten till värdiga arbetsförhållanden, av artikel 26 i den reviderade sociala stadgan. Uttrycket "arbetsförhållanden" bör tolkas på samma sätt som uttrycket "arbetsvillkor" i artikel III-213 i konstitutionen.
2. Punkt 2 grundas på direktiv 93/104/EG om arbetstidens förläggning i vissa avseenden samt på artikel 2 i Europeiska sociala stadgan och punkt 8 i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter.

ARTIKEL 32¹

Förbud mot barnarbete och skydd av ungdomar i arbetslivet

Barnarbete är förbjudet. Minimiåldern för att ta anställning får inte vara lägre än den ålder vid vilken skolplikten upphör, utan att det påverkar tillämpningen av sådana regler som kan vara mer fördelaktiga för ungdomar och med förbehåll för begränsade undantag.

---

¹ Artikel II-92 i konstitutionen.

De ungdomar som har anställning skall åtnjuta arbetsvillkor som är anpassade till deras ålder samt skyddas mot ekonomiskt utnyttjande och mot allt arbete som kan vara till skada för deras säkerhet, deras hälsa, deras fysiska, mentala, moraliska eller sociala utveckling eller äventyra deras utbildning.

Förklaring

Denna artikel grundas på direktiv 94/33/EG om skydd av minderåriga i arbetslivet samt artikel 7 i Europeiska sociala stadgan och punkterna 20–23 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter.

ARTIKEL 33¹

Familjeliv och yrkesliv

1. Skyddet av familjen på det rättsliga, ekonomiska och sociala planet skall säkerställas.
2. För att kunna förena familjeliv och yrkesliv skall varje arbetstagare ha rätt till skydd mot uppsägning på varje grund som står i samband med moderskap samt rätt till betald mödraledighet och till föräldraledighet efter ett barns födelse eller adoption.

---

¹ Artikel II-93 i konstitutionen.

Förklaring

Artikel 33.1¹ grundas på artikel 16 i Europeiska sociala stadgan. I punkt 2 har inspiration hämtats från rådets direktiv 92/85/EEG om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller ammar och direktiv 96/34/EG om ramavtalet om föräldraledighet, undertecknat av UNICE, CEEP och EFS. Den bygger även på artikel 8 (graviditet och barnsörd) i Europeiska sociala stadgan, och inspiration har hämtats från artikel 27 (rätt till jämställdhet för arbetstagare med familjeansvar) i den reviderade sociala stadgan. Begreppet moderskap omfattar tiden från befruktningen till amningen.

ARTIKEL 34²

Social trygghet och socialbidrag

1. Unionen skall erkänna och respektera rätten till tillgång till social trygghet och sociala förmåner som garanterar skydd i sådana fall som moderskap, sjukdom, olyckor i arbetet, omsorgsbehov eller ålderdom samt vid arbetslöshet i enlighet med närmare bestämmelser i unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.
2. Var och en som är bosatt och förflyttar sig lagligt inom unionen har rätt till social trygghet och sociala förmåner i enlighet med unionsrätten samt nationell lagstiftning och praxis.

---

¹ Artikel II-93 i konstitutionen.

² Artikel II-94 i konstitutionen.

3. I syfte att bekämpa social utestängning och fattigdom skall unionen erkänna och respektera rätten till socialbidrag och till bostadsbidrag som, i enlighet med närmare bestämmelser i unionsrätten samt i nationell lagstiftning och praxis, är avsedda att trygga en värdig tillvaro för alla dem som saknar tillräckliga medel.

Förklaring

Principen i artikel 34.1¹ grundas på artiklarna 137 och 140 i EG-fördraget som nu har ersatts av artiklarna III-210 och III-213 samt på artikel 12 i Europeiska sociala stadgan och punkt 10 i gemenskapsstadgan om arbetstagares rättigheter. Den måste respekteras av unionen när den utövar de befogenheter som den erhållit enligt artiklarna III-210 och III-213 i konstitutionen. Hänvisningen till socialtjänst avser de fall då en sådan tjänst har inrättats för att tillhandahålla vissa förmåner men innebär inte alls att en sådan tjänst måste inrättas om den inte redan finns. Begreppet moderskap skall tolkas på samma sätt som i föregående artikel.

Punkt 2 grundas på artikel 12.4 och 13.4 i Europeiska sociala stadgan och punkt 2 i gemenskapsstadgan om arbetstagares grundläggande sociala rättigheter och återspeglar de regler som härrör från förordning nr 1408/71 och förordning nr 1612/68.

I punkt 3 har inspiration hämtats från artikel 13 i Europeiska sociala stadgan och artiklarna 30 och 31 i den reviderade sociala stadgan och punkt 10 i gemenskapsstadgan. Den måste respekteras av unionen i samband med politik som grundas på artikel III-210 i konstitutionen.

---

¹ Artikel II-94 i konstitutionen.

ARTIKEL 35¹

Hälsoskydd

Var och en har rätt till tillgång till förebyggande hälsovård och till medicinsk vård på de villkor som fastställs i nationell lagstiftning och praxis. En hög hälsoskyddsnivå för människor skall säkerställas vid utformning och genomförande av all unionspolitik och alla unionsåtgärder.

Förklaring

Principerna i denna artikel grundas på artikel 152 i EG-fördraget som nu har ersatts av artikel III-278 i konstitutionen och artiklarna 11 och 13 i Europeiska sociala stadgan. Artikelns andra mening återger artikel III-278.1.

ARTIKEL 36²

Tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse

Unionen skall för att främja social och territoriell sammanhållning i unionen erkänna och respektera den tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse som föreskrivs i nationell lagstiftning och praxis i enlighet med konstitutionen.

---

¹ Artikel II-95 i konstitutionen.

² Artikel II-96 i konstitutionen.

Förklaring

Denna artikel överensstämmer fullt ut med artikel III-122 i konstitutionen och skapar inte någon ny rättighet. I artikeln fastslås endast principen att unionen måste respektera den tillgång till tjänster av allmänt ekonomiskt intresse som föreskrivs i nationella bestämmelser när dessa bestämmelser är förenliga med unionslagstiftningen.

ARTIKEL 37¹

Miljöskydd

En hög nivå i fråga om miljöskydd och förbättring av miljöns kvalitet skall integreras i unionens politik och tryggas i enlighet med principen om hållbar utveckling.

Förklaring

Principen i denna artikel har grundats på artiklarna 2, 6 och 174 i EG-fördraget, som nu har ersatts av artiklarna I-3.3, III-119 och III-233 i konstitutionen.

Den har även inspirerats av bestämmelserna i vissa nationella författningar.

---

¹ Artikel II-97 i konstitutionen.

ARTIKEL 38¹

Konsumentskydd

En hög nivå i fråga om konsumentskydd skall tryggas i unionens politik.

Förklaring

Principen i denna artikel har grundats på artikel 153 i EG-fördraget, som nu har ersatts av artikel III-235 i konstitutionen.

AVDELNING V

MEDBORGARNAS RÄTTIGHETER

ARTIKEL 39²

Rösträtt och valbarhet till Europaparlamentet

1. Varje unionsmedborgare skall ha rösträtt och vara valbar vid val till Europaparlamentet i den medlemsstat där han eller hon är bosatt, på samma villkor som medborgarna i den staten.
2. Ledamöterna i Europaparlamentet skall väljas genom allmänna, direkta, fria och hemliga val.

---

¹ Artikel II-98 i konstitutionen.

² Artikel II-99 i konstitutionen.

Förklaring

Artikel 39¹ skall enligt artikel 52.2 i stadgan² tillämpas på de villkor som avses i del I och del III av konstitutionen. Artikel 39.1¹ motsvarar den rättighet som garanteras i artikel I-10.2 i konstitutionen (jfr även den rättsliga grunden i artikel III-126 för antagande av de närmare arrangemangen för utövandet av denna rättighet), och artikel 39.2¹ motsvarar artikel I-20.2 i konstitutionen. I artikel 39.2¹ anges grunderna för valförfarandet i ett demokratiskt system.

ARTIKEL 40³

Rösträtt och valbarhet i kommunala val

Varje unionsmedborgare skall ha rösträtt och vara valbar i kommunala val i den medlemsstat där han eller hon är bosatt, på samma villkor som medborgarna i den staten.

Förklaring

Denna artikel motsvarar den rättighet som garanteras enligt artikel I-10.2 i konstitutionen (jfr även den rättsliga grunden i artikel III-126 för antagande av de närmare arrangemangen för utövandet av denna rättighet). Den gäller i enlighet med artikel 52.2² på de villkor som föreskrivs i dessa artiklar i delarna I och III av konstitutionen.

---

¹ Artikel II-99 i konstitutionen.

² Artikel II-112.2 i konstitutionen.

³ Artikel II-100 i konstitutionen.

ARTIKEL 41¹

Rätt till god förvaltning

1. Var och en har rätt att få sina angelägenheter behandlade opartiskt, rättvist och inom skälig tid av unionens institutioner, organ och myndigheter.
2. Denna rättighet innebär bl.a. att
  - a) var och en har rätt att bli hörd innan en enskild åtgärd som skulle beröra honom eller henne negativt vidtas mot honom eller henne,
  - b) var och en skall ha tillgång till de akter som berör honom eller henne, med förbehåll för berättigade intressen vad avser sekretess, tystnadsplikt och affärshemlighet,
  - c) förvaltningen är skyldig att motivera sina beslut.
3. Var och en har rätt att få ersättning av unionen för skador som har orsakats av dess institutioner eller dess tjänstemän under deras tjänsteutövning, enligt de allmänna gemensamma principerna i medlemsstaternas lagstiftning.
4. Var och en skall kunna vända sig till unionens institutioner på något av konstitutionens officiella språk och skall få svar på samma språk.

---

¹ Artikel II-101 i konstitutionen.

Förklaring

Artikel 41¹ grundas på unionen som en rättsgemenskap som har vuxit fram ur rättspraxisen, där bland annat god förvaltning slagits fast som en allmän rättsprincip (se bl.a. domstolens dom av den 31 mars 1992, C-255/90 P, Burban, Rec. 1992, I-2253, och förstainstansrättens domar av den 18 september 1995, T-167/94, Nölle, REG 1995, II-2589; den 9 juli 1999, T-231/97, New Europe Consulting m.fl. (REG II-2403)). Den formulering som denna rättighet ges i de två första punkterna är en följd av rättspraxisen (domstolens domar av den 15 oktober 1987, mål 222/86, Heylens, Rec. 1987, 4097, punkt 15; den 18 oktober 1989, mål 374/87, Orkem, Rec. 1989, 3283; den 21 november 1991, C-269/90, TU München, Rec. 1991, I-5469, och förstainstansrättens domar av den 6 december 1994, T-450/93, Lisrestal, Rec. 1994, II-1177; den 18 september 1995, T-167/94, Nölle, REG 1995, II-258) samt, när det gäller skyldigheten att ge en motivering, artikel 253 i EG-fördraget, som nu har ersatts av artikel I-38.2 i konstitutionen (jfr också den rättsliga grunden i artikel III-398 i konstitutionen för antagande av lagstiftning som främjar en öppen, effektiv och oberoende europeisk administration.

I punkt 3 återges den rättighet som nu garanteras i artikel III-431 i konstitutionen. I punkt 4 återges den rättighet som nu garanteras i artikel I-10.2 d och artikel III-129 i konstitutionen. Enligt artikel 52.2² skall dessa rättigheter gälla på de villkor och med de begränsningar som fastställs i del III av konstitutionen.

Rätten till ett effektivt rättsmedel, som utgör en viktig aspekt av denna fråga, garanteras genom artikel 47 i denna stadga³.

---

¹ Artikel II-101 i konstitutionen.

² Artikel II-112.2 i konstitutionen.

³ Artikel II-107 i konstitutionen.

ARTIKEL 42¹

Rätt till tillgång till handlingar

Varje unionsmedborgare och varje fysisk eller juridisk person som är bosatt eller har sitt säte i en medlemsstat har rätt till tillgång till unionens institutioners, organs och myndigheters handlingar, oberoende av medium.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i denna artikel har hämtats från artikel 255 i EG-fördraget, på grundval av vilken förordning nr 1049/2001 därefter har antagits. Europeiska konventet har utsträckt denna rätt till att även omfatta handlingar från institutioner, organ och myndigheter i allmänhet, oavsett deras form, se artikel I-50.3 i konstitutionen. I enlighet med artikel 52.2² skall rätten till tillgång till handlingar utövas på de villkor och inom de gränser som fastställs i artikel I-50.3 och III-399 i konstitutionen.

ARTIKEL 43³

Europeiska ombudsmannen

Varje unionsmedborgare och varje fysisk eller juridisk person som är bosatt eller har sitt säte i en medlemsstat har rätt att vända sig till Europeiska ombudsmannen vid missförhållanden i unionens institutioners, organs eller myndigheters verksamhet, med undantag för Europeiska unionens domstol då den utövar sina domstolsfunktioner.

---

¹ Artikel II-102 i konstitutionen.

² Artikel II-112.2 i konstitutionen.

³ Artikel II-103 i konstitutionen.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i denna artikel är den som garanteras i artiklarna I-10 och III-335 i konstitutionen. Den gäller i enlighet med artikel 52.2¹ på de villkor som föreskrivs i dessa båda artiklar.

ARTIKEL 44²

Rätt att göra framställningar

Varje unionsmedborgare och varje fysisk eller juridisk person som är bosatt eller har sitt säte i en medlemsstat har rätt att göra framställningar till Europaparlamentet.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i denna artikel är den som garanteras i artiklarna I-10 och III-334 i konstitutionen. Den gäller i enlighet med artikel 52.2¹ i stadgan på de villkor som föreskrivs i dessa båda artiklar.

ARTIKEL 45³

Rörelse- och uppehållsfrihet

1. Varje unionsmedborgare har rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier.

---

¹ Artikel II-112.2 i konstitutionen.

² Artikel II-104 i konstitutionen.

³ Artikel II-105 i konstitutionen.

2. Rörelse- och uppehållsfrihet kan i enlighet med konstitutionen medges medborgare i tredjeland som är lagligen bosatta inom en medlemsstats territorium.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i punkt 1 är den som garanteras i artikel I-10.2 i konstitutionen (se även den rättsliga grunden i artikel III-125 och domstolens dom av den 17 september 2002 i mål C-413/99, Baumbast, REG 2002, s. 709). Den gäller i enlighet med artikel 52.2 i stadgan¹ på de villkor och med de begränsningar som föreskrivs i del III av konstitutionen.

I punkt 2 erinras om den behörighet som unionen ges enligt artiklarna III-265–III-267 i konstitutionen. Härav följer att beviljandet av denna rättighet är beroende av institutionernas utövande av denna behörighet.

ARTIKEL 46²

Diplomatiskt och konsulärt skydd

Varje unionsmedborgare har inom ett tredjelands territorium, där den medlemsstat i vilken han eller hon är medborgare inte är representerad, rätt till skydd av varje medlemsstats diplomatiska eller konsulära myndigheter, på samma villkor som medborgarna i den staten.

---

¹ Artikel II-112.2 i konstitutionen.

² Artikel II-106 i konstitutionen.

Förklaring

Den rättighet som garanteras i denna artikel är den som garanteras i artikel I-10 i konstitutionen; se även den rättsliga grunden i artikel III-127. Den gäller i enlighet med artikel 52.2 i stadgan¹ på de villkor som föreskrivs i dessa artiklar.

AVDELNING VI

RÄTTSKIPNING

ARTIKEL 47²

Rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol

Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel.

Var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en skall ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas.

Rättshjälp skall ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.

---

¹ Artikel II-112.2 i konstitutionen.

² Artikel II-107 i konstitutionen.

Förklaring

Första stycket grundas på artikel 13 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna:

"Var och en, vars i denna konvention angivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen utförts av någon i offentlig ställning".

Enligt unionsrätten är skyddet dock ännu mer omfattande, eftersom var och en har rätt att inför en behörig domstol använda sig av ett effektivt rättsmedel. EG-domstolen fastställde denna rättighet i sin dom av den 15 maj 1986 som en allmän princip i unionsrätten (Johnston, mål 222/84, Rec. 1986 s. 1651; se även domarna av den 15 oktober 1987, mål 222/86, Heylens, Rec. 1987, s. 4097 samt den 3 december 1992, C-97/91, Borelli, Rec. 1992, I-6313). Enligt domstolen gäller denna allmänna princip i unionsrätten också för medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten. Avsikten med att införa denna rättspraxis i stadgan har inte varit att ändra på det system för kontroll av lagenligheten som föreskrivs i fördragen, bland annat reglerna för om mål kan tas upp för direkt talan i Europeiska unionens domstol. Europeiska konventet har diskuterat unionens system för kontroll av lagenligheten, inklusive reglerna för om mål kan tas upp och bekräftat dem, samtidigt som vissa aspekter av dem har ändrats, vilket avspeglas i artiklarna III-353–III-381 i konstitutionen, särskilt i artikel III-365.4. Artikel 47¹ skall gälla unionens institutioner och medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten, och för alla rättigheter som garanteras genom unionsrätten.

---

¹ Artikel II-107 i konstitutionen.

Andra stycket motsvarar artikel 6.1 i konventionen, vilken har följande lydelse:

"Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten får utestängas från rättegången eller en del därav av hänsyn till den allmänna moralen, den allmänna ordningen eller den nationella säkerheten i ett demokratiskt samhälle, eller då minderårigas intressen eller skyddet för parternas privatliv så kräver eller, i den mån domstolen finner det strängt nödvändigt, under särskilda omständigheter när offentlighet skulle skada rättvisans intresse".

I unionsrätten tillämpas rätten till domstolsprövning inte enbart vid överklaganden som avser rättigheter och skyldigheter av civilrättslig typ. Det är en av följderna av att unionen är en rättsgemenskap, vilket domstolen har slagit fast i mål 294/83, De Gröna mot Europaparlamentet (dom av den 23 april 1986, Rec. 1986, s. 1339). Med undantag för sitt tillämpningsområde tillämpas de garantier som erbjuds enligt konventionen dock på likartat sätt i unionen.

När det gäller tredje stycket bör det noteras att enligt rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna måste allmän rättshjälp ges om detta är en förutsättning för att ett effektivt rättsmedel faktiskt skall kunna garanteras. (Europadomstolens dom av den 9 oktober 1979, Airey, serie A, volym 32, 11.) Det finns också ett system för allmän rättshjälp vid Europeiska unionens domstol.

ARTIKEL 48¹

Presumtion för oskuld och rätten till försvar

1. Var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse skall betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen fastställts.
2. Var och en som har blivit anklagad för en lagöverträdelse skall garanteras respekt för rätten till försvar.

Förklaring

Artikel 48¹ motsvarar artikel 6.2 och 6.3 i konventionen, vilken lyder som följer:

- "2. Var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts.
3. Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter:
  - a) att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom,
  - b) att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,
  - c) att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar,

---

¹ Artikel II-108 i konstitutionen.

- d) att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas emot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,
- e) att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen".

Enligt artikel 52.3¹ har denna rättighet samma innebörd och räckvidd som den som garanteras i konventionen.

ARTIKEL 49²

Principerna om laglighet och proportionalitet i fråga om brott och straff

1. Ingen får fällas till ansvar för någon gärning eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks inte utgjorde en lagöverträdelse enligt nationell eller internationell rätt. Inte heller får ett strängare straff utmätas än som var tillämpligt vid den tidpunkt då lagöverträdelsen begicks. Om efter lagöverträdelsens begående ny lag stiftas som föreskriver ett lindrigare straff skall detta tillämpas.
2. Denna artikel skall inte hindra lagföring och bestraffning av den som har gjort sig skyldig till en handling eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks var brottslig enligt de allmänna principer som erkänns av alla nationer.
3. Straffets stränghet bör inte vara oproportionerlig i förhållande till lagöverträdelsen.

---

¹ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

² Artikel II-109 i konstitutionen.

Förklaring

I denna artikel återges den klassiska regeln om den icke-retroaktiva verkan hos lagar och straff på det straffrättsliga området. Ett tillägg har gjorts i form av den regel om retroaktiv verkan för mildare straffrättslig lagstiftning som förekommer i många medlemsstater och som återges i artikel 15 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Artikel 7 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna har följande lydelse:

- "1. Ingen får fällas till ansvar för någon gärning eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell rätt. Inte heller får ett strängare straff utmätas än som var tillämpligt vid den tidpunkt då brottet begicks.
2. Denna artikel skall inte hindra lagföring och bestraffning av den som gjort sig skyldig till en handling eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks var brottslig enligt de allmänna rättsprinciper som erkänns av civiliserade stater".

I punkt 2 har man helt enkelt strukit ordet "civiliserade", vilket inte innebär någon förändring i betydelsen av denna punkt, som särskilt avser brott mot mänskligheten. Enligt artikel 52.3¹ har den rättighet som garanteras följaktligen samma innebörd och räckvidd som i konventionen.

I punkt 3 återges den allmänna princip om proportionalitet i fråga om brott och straff som slagits fast i medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner och EG-domstolens rättspraxis.

---

¹ Artikel II-112.3 i konstitutionen.

ARTIKEL 50¹

Rätt att inte bli dömd eller straffad två gånger för samma brott

Ingen får lagföras eller straffas på nytt för en lagöverträdelse för vilken han eller hon redan har blivit frikänd eller dömd i unionen genom en lagakraftvunnen brottmålsdom i enlighet med lagen.

Förklaring

Artikel 4 i protokoll nr 7 till Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna har följande lydelse:

- "1. Ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat.
2. Bestämmelserna i föregående punkt skall inte utgöra hinder för att målet tas upp på nytt i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om ett grovt fel begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet vilket kan ha påverkat utgången i målet.
3. Avvikelse får inte ske från denna artikel med stöd av artikel 15 i konventionen".

Regeln om att ingen får dömas två gånger för samma brott ("non bis in idem") tillämpas i unionsrätten (bland en omfattande rättspraxis, se dom av den 5 maj 1966, Gutmann mot kommissionen, mål 18/65 och 35/65, Rec. 1966, s. 150, och bland senare mål förstainstansrättens dom av den 20 april 1999, förenade mål T-305/94 m.fl., Limburgse Vinyl Maatschappij NV mot kommissionen, REG II-931). Det bör påpekas att den "icke-kumulativa" regeln avser kumulering av två påföljder av samma typ – här straffrättsliga.

---

¹ Artikel II-110 i konstitutionen.

Enligt artikel 50¹ skall "non bis in idem"-regeln gälla inte endast i fråga om en och samma stats behörighet utan även mellan flera medlemsstaters behörigheter. Detta motsvarar unionens regelverk – se artiklarna 54–58 i konventionen om tillämpning av Schengenavtalet och domstolens dom av den 11 februari 2003 i mål C-187/01, Gözütok, (ännu ej offentliggjord), artikel 7 i konventionen om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen samt artikel 10 i konventionen om kamp mot korruption. De starkt begränsade undantag som finns och som innebär att medlemsstaterna enligt dessa konventioner får göra avsteg från "non bis in idem"-regeln omfattas av den övergripande klausulen i artikel 52.1² om begränsningar. När det gäller de situationer som avses i artikel 4 i protokoll nr 7, nämligen tillämpningen av denna princip inom en och samma medlemsstat, har den rättighet som garanteras samma innebörd och räckvidd som motsvarande rättighet i konventionen.

---

¹ Artikel II-110 i konstitutionen.

² Artikel II-112.1 i konstitutionen.

AVDELNING VII

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER OM TOLKNING OCH TILLÄMPNING AV STADGAN

ARTIKEL 51¹

Tillämpningsområde

1. Bestämmelserna i denna stadga riktar sig, med beaktande av subsidiaritetsprincipen, till unionens institutioner, organ och myndigheter samt till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten. Institutionerna, organen, myndigheterna och medlemsstaterna skall därför respektera rättigheterna, iaktta principerna och främja tillämpningen av dem i enlighet med sina respektive befogenheter och under iakttagande av gränserna för unionens befogenheter enligt andra delar av konstitutionen.
2. Denna stadga innebär inte någon utvidgning av tillämpningsområdet för unionsrätten utanför unionens befogenheter, medför varken någon ny befogenhet eller någon ny uppgift för unionen och ändrar heller inte de befogenheter och uppgifter som fastställs i andra delar av konstitutionen.

---

¹ Artikel II-111 i konstitutionen.

Förklaring

Syftet med artikel 51¹ är att fastställa stadgans tillämpningsområde. Avsikten är att tydligt slå fast att stadgan först och främst är tillämplig på unionens institutioner och organ, med iakttagande av subsidiaritetsprincipen. Denna bestämmelse formulerades i samklang med artikel 6.2 i fördraget om Europeiska unionen, enligt vilken unionen skall respektera de grundläggande rättigheterna, samt mandatet från Europeiska rådet i Köln. Betydelsen av begreppet "institutioner" slås fast i del I av konstitutionen. Uttrycket "organ och myndigheter" används allmänt i konstitutionen för att avse alla organ som inrättas genom konstitutionen eller sekundärrätten (se t.ex. artikel I-50 eller I-51 i konstitutionen).

När det gäller medlemsstaterna framgår det entydigt av domstolens rättspraxis att medlemsstaterna är skyldiga att respektera de grundläggande rättigheter som fastställts inom ramen för unionen endast när de fattar beslut inom tillämpningsområdet för unionsrätten (dom av den 13 juli 1989, Wachauf, mål 5/88, Rec. 1989, s. 2609; dom av den 18 juni 1991, ERT, Rec. 1991, I-2925); dom av den 18 december 1997 (C-309/96, Annibaldi, REG 1997, s. I-7493). Domstolen bekräftade denna rättspraxis med följande formulering: "Vidare är medlemsstaterna bundna av de krav som följer av kraven på skydd för grundläggande rättigheter i gemenskapens rättsordning när de genomför gemenskapsrättsliga bestämmelser..." (dom av den 13 april 2000, mål C-292/97, REG 2000, s. 2737, punkt 37). Givetvis skall denna regel, så som den bekräftas i denna stadga, gälla såväl centrala myndigheter som regionala och lokala instanser och offentliga organ när de tillämpar unionsrätten.

---

¹ Artikel II-111 i konstitutionen.

I punkt 2 tillsammans med punkt 1 andra meningen bekräftas det att stadgan inte får medföra någon utvidgning av de befogenheter och uppgifter som unionen ges i andra delar av konstitutionen. Det handlar om att uttryckligen nämna det som logiskt följer av subsidiaritetsprincipen och av att unionen endast har de befogenheter den har tilldelats. De grundläggande rättigheter som garanteras i unionen har ingen verkan utanför ramen för de befogenheter som fastställs i delarna I och III av konstitutionen. Följaktligen kan, enligt punkt 1 andra meningen, skyldighet för unionens institutioner att främja de principer som fastställs i stadgan endast uppstå inom gränserna för dessa befogenheter.

I punkt 2 bekräftas också att stadgan inte kan få till följd att tillämpningsområdet för unionsrätten utsträcks utanför unionens befogenheter enligt andra delar av konstitutionen. Domstolen har redan fastställt denna regel med avseende på de grundläggande rättigheter som erkänns som en del av unionsrätten (dom av den 17 februari 1998 i mål C-249/96, Grant, REG. 1998, s. I-621, punkt 45). Enligt denna regel är det självklart att införlivandet av stadgan i konstitutionen inte i sig kan innebära en utvidgning av de av medlemsstaternas åtgärder som anses vara "tillämpning av unionsrätten" (enligt punkt 1 och ovannämnda rättspraxis).

ARTIKEL 52¹

Rättigheternas och principernas räckvidd och tolkning

1. Varje begränsning i utövningen av de rättigheter och friheter som erkänns i denna stadga skall vara föreskriven i lag och förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Begränsningar får, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.

---

¹ Artikel II-112 i konstitutionen.

2. De rättigheter som erkänns i denna stadga för vilka bestämmelser återfinns i andra delar i konstitutionen skall utövas på de villkor och inom de gränser som fastställs i dessa.
3. I den mån som denna stadga omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna skall de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Denna bestämmelse hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd.
4. I den mån som grundläggande rättigheter enligt medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner erkänns i denna stadga, skall rättigheterna tolkas i samstämmighet med dessa traditioner.
5. De bestämmelser i denna stadga som innehåller principer får genomföras genom lagstiftningsakter och verkställighetsakter som beslutas av unionens institutioner, organ och myndigheter och genom medlemsstaternas akter när de vid utövandet av sina respektive befogenheter genomför unionsrätten. De får endast prövas i domstol med avseende på tolkningen av dem och avgöranden om sådana akters laglighet.
6. Nationella lagar och nationell praxis skall beaktas fullt ut i enlighet med vad som anges i denna stadga.
7. De förklaringar som utarbetats för att ge vägledning vid tolkningen av stadgan om de grundläggande rättigheterna skall vederbörligen beaktas av unionens och medlemsstaternas domstolar.

Förklaring

Syftet med artikel 52¹ är att fastställa räckvidden av rättigheterna och principerna i stadgan och fastställa regler för hur de skall tolkas. I punkt 1 behandlas begränsningssystemet. I den använda formuleringen har inspiration hämtats från domstolens rättspraxis enligt följande: "Det följer emellertid av en väl etablerad rättspraxis att dessa rättigheter kan begränsas, särskilt inom ramen för en gemensam organisation av marknaden, förutsatt att dessa begränsningar faktiskt svarar mot mål av allmänintresse som gemenskapen eftersträvar och i förhållande till dessa mål inte utgör ett orimligt och oacceptabelt ingripande som påverkar själva innehållet i dessa rättigheter" (dom av den 13 april 2000, mål C-292/97, punkt 45). Omnämmandet av mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen omfattar såväl de mål som anges i artikel I-2 i konstitutionen som andra intressen som skyddas av särskilda bestämmelser i konstitutionen, t.ex. artiklarna I-5.1, III-133.3, III-154 och III-436.

I punkt 2 avses rättigheter som redan uttryckligen garanterades i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och har erkänts i stadgan och som nu finns i andra delar av konstitutionen (framför allt de rättigheter som följer av unionsmedborgarskapet). Där klargörs det att dessa rättigheter även i fortsättningen skall utövas på de villkor och med de begränsningar som gäller för den unionsrätt som de grundas på och som nu fastställs i delarna I och III av konstitutionen. Det rättighetssystem som erhålls enligt EG-fördraget och som nu ersätts av delarna I och III av konstitutionen ändras inte av stadgan.

---

¹ Artikel II-112 i konstitutionen.

Punkt 3 syftar till att trygga det nödvändiga sammanhanget mellan stadgan och Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna genom att fastställa regeln att rättigheterna i denna stadga, i den mån de svarar mot rättigheter som garanteras även i konventionen, skall ha samma innebörd och räckvidd, även i fråga om tillåtna begränsningar, som i konventionen. Därav följer särskilt att lagstiftaren vid fastställande av begränsningar i dessa rättigheter skall respektera samma normer som fastlagts i det detaljerade systemet för begränsningar i konventionen som därigenom blir tillämpliga för de rättigheter som omfattas av denna punkt, utan att detta inkräktar på unionsrättens och Europeiska unionens domstols autonomi.

Hänvisningen till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna gäller såväl konventionen som protokollen. De garanterade rättigheternas innebörd och räckvidd bestäms inte endast av ordalydelsen i dessa instrument utan också av rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och vid Europeiska unionens domstol. Syftet med den sista meningen i punkt 3 är att göra det möjligt för unionen att säkerställa ett mer omfattande skydd. I alla händelser får den skyddsnivå som erbjuds genom stadgan aldrig vara lägre än den som garanteras i konventionen.

Stadgan påverkar inte medlemsstaternas möjligheter att använda sig av artikel 15 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna där undantag medges från konventionens rättigheter i händelse av krig eller i annat allmänt nödläge som hotar nationens existens, när medlemsstaterna vidtar försvarsåtgärder i krig och för att upprätthålla lag och ordning i enlighet med de skyldigheter som erkänns i artiklarna I-5.1, III-131 och III-262 i konstitutionen.

Förteckningen över de rättigheter som för närvarande, utan att detta utesluter att rätten, lagstiftningen och fördragen utvecklas, kan anses motsvara rättigheter i konventionen enligt denna punkt återges nedan. Rättigheter som går utöver rättigheterna i konventionen har inte tagits med.

1. Artiklar i stadgan med samma innebörd och räckvidd som motsvarande artiklar i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna (EKMR):
- Artikel 2¹ motsvarar artikel 2 i EKMR.
  - Artikel 4² motsvarar artikel 3 i EKMR.
  - Artikel 5.1³ och 5.2³ motsvarar artikel 4 i EKMR.
  - Artikel 6⁴ motsvarar artikel 5 i EKMR.
  - Artikel 7⁵ motsvarar artikel 8 i EKMR.
  - Artikel 10.1⁶ motsvarar artikel 9 i EKMR.
  - Artikel 11⁷ motsvarar artikel 10 i EKMR, utan att det påverkar de inskränkningar som unionsrätten kan medföra i medlemsstaternas möjlighet att införa sådana tillståndskrav som avses i artikel 10.1 tredje meningen i EKMR.
  - Artikel 17⁸ motsvarar artikel 1 i tilläggsprotokollet till EKMR.

---

¹ Artikel II-62 i konstitutionen.

² Artikel II-64 i konstitutionen.

³ Artikel II-65 i konstitutionen.

⁴ Artikel II-66 i konstitutionen.

⁵ Artikel II-67 i konstitutionen.

⁶ Artikel II-70 i konstitutionen.

⁷ Artikel II-71 i konstitutionen.

⁸ Artikel II-77 i konstitutionen.

- Artikel 19.1¹ motsvarar artikel 4 i tilläggsprotokoll 4.
- Artikel 19.2¹ motsvarar artikel 3 i EKMR såsom den tolkats av Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.
- Artikel 48² motsvarar artikel 6.2 och 6.3 i EKMR.
- Artikel 49.1³ (med undantag för sista meningen) och 49.2 motsvarar artikel 7 i EKMR.

2. Artiklar med samma innebörd som motsvarande artiklar i EKMR, men med större räckvidd:

- Artikel 9⁴ omfattar tillämpningsområdet för artikel 12 i EKMR, men dess tillämpningsområde kan utvidgas till att omfatta andra typer av äktenskap när dessa inrättas genom nationell lagstiftning.
- Artikel 12.1⁵ motsvarar artikel 11 i EKMR men tillämpningsområdet utvidgas till unionsnivå.

---

¹ Artikel II-79 i konstitutionen.

² Artikel II-108 i konstitutionen.

³ Artikel II-109 i konstitutionen.

⁴ Artikel II-69 i konstitutionen.

⁵ Artikel II-72 i konstitutionen.

- Artikel 14.1¹ motsvarar artikel 2 i tilläggsprotokollet till EKMR men tillämpningsområdet utvidgas till att omfatta tillgång till yrkesutbildning och fortbildning.
- Artikel 14.3¹ motsvarar artikel 2 i tilläggsprotokollet till EKMR när det gäller föräldrarnas rättigheter.
- Artikel 47.2² och 47.3² motsvarar artikel 6.1 i EKMR, men begränsningen till prövning av civila rättigheter och skyldigheter eller av anklagelser för brott finns inte med när det gäller unionsrätten och dess genomförande.
- Artikel 50³ motsvarar artikel 4 i protokoll 7 till EKMR, men räckvidden har utvidgats till unionsnivå mellan medlemsstaternas domstolar.
- Slutligen kan Europeiska unionens medborgare inte betraktas som utlänningar vid tillämpning av unionsrätten, på grund av förbudet mot all diskriminering på grund av nationalitet. De inskränkningar som anges i artikel 16 i EKMR när det gäller utlänningars rättigheter kan följaktligen inte tillämpas på unionsmedborgare i detta sammanhang.

---

¹ Artikel II-74 i konstitutionen.

² Artikel II-107 i konstitutionen.

³ Artikel II-110 i konstitutionen.

Tolkningsregeln i punkt 4 har grundats på lydelsen i artikel 6.2 i fördraget om Europeiska unionen (jfr nu lydelsen i artikel I-9.3 i konstitutionen) och tar vederbörlig hänsyn till den inställning till gemensamma konstitutionella traditioner som följs av domstolen (t.ex. dom av den 13 december 1979 i mål 44/79, Hauer, Rec. 1979, s. 3727; dom av den 18 maj 1982 i mål 155/79, AM&S, Rec. 1982, s. 1575). Enligt denna regel bör de berörda rättigheterna enligt stadgan, hellre än enligt en rigorös "minsta gemensamma nämnare", tolkas så att de erbjuder en högre skyddsnivå som är adekvat för unionsrätten och i harmoni med de gemensamma konstitutionella traditionerna.

I punkt 5 klargörs gränsdragningen mellan "rättigheter" och "principer" i stadgan. Enligt denna gränsdragning skall subjektiv rätt respekteras medan principer skall iakttas (artikel 51.1¹). Principerna får genomföras genom rättsakter eller verkställighetsakter (som antas av unionen i enlighet med dess befogenheter och av medlemsstaterna endast när de genomför unionsrätten), och de blir viktiga för domstolarna endast när sådana akter tolkas eller ses över. De ger dock inte upphov till krav på positiv särbehandling från unionens institutioner eller medlemsstaternas myndigheter. Detta överensstämmer både med domstolens rättspraxis (jfr särskilt rättspraxis om "försiktighetsprincipen" i artikel 174.2 i EG-fördraget (ersatt av artikel III-233 i konstitutionen): förstainstansens dom av den 11 september 2002, T-13/99, Pfizer mot rådet, med talrika hänvisningar till tidigare rättspraxis och en rad domar avseende artikel 33 (f.d. 39) om jordbrukslagstiftningens principer, t.ex. domstolens dom i mål C-265/85, Van den Berg, Rec. 1987, s. 1155: granskning av principen om marknadsstabilisering och berättigade förväntningar) och med inställningen i medlemsstaternas konstitutionella system till "principer", i synnerhet inom sociallagstiftningen. Bland exemplen på principer som erkänns i stadgan kan nämnas t.ex. artiklarna 25, 26 och 37². I vissa fall kan en artikel i stadgan innehålla inslag både av rättigheter och principer, t.ex. artiklarna 23, 33 och 34³.

---

¹ Artikel II-111 i konstitutionen.

² Artiklarna II-85, II-86 och II-97 i konstitutionen.

³ Artiklarna II-83, II-93 och II-94 i konstitutionen.

Punkt 6 avser de olika artiklar i stadgan som i en anda av subsidiaritet hänvisar till nationell lagstiftning och praxis.

ARTIKEL 53¹

Skyddsnivå

Ingen bestämmelse i denna stadga får tolkas som att den inskränker eller inkräktar på de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som inom respektive tillämpningsområde erkänns i unionsrätten, internationell rätt och de internationella konventioner i vilka unionen eller samtliga medlemsstaterna är parter, särskilt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, samt i medlemsstaternas författningar.

Förklaring

Denna bestämmelse syftar till att bevara den skyddsnivå som nu ges på respektive tillämpningsområde genom unionsrätten, nationell rätt och internationell rätt.

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna nämns med tanke på sin stora betydelse.

---

¹ Artikel II-113 i konstitutionen.

ARTIKEL 54¹

Förbud mot missbruk av rättigheter

Ingen bestämmelse i denna stadga får tolkas som att den medför rätt att bedriva verksamhet eller utföra handlingar som syftar till att sätta ur spel någon av de rättigheter och friheter som erkänns i stadgan eller att inskränka dem i större utsträckning än vad som medges i stadgan.

Förklaring

Denna artikel motsvarar artikel 17 i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna:

"Ingenting i denna konvention får tolkas så att det medför en rätt för någon stat, grupp eller person att bedriva verksamhet eller utföra handling som syftar till att utplåna någon av de fri- och rättigheter som angetts i konventionen eller till att inskränka dem i större utsträckning än vad som där medgetts".

---

¹ Artikel II-114 i konstitutionen.

13. Förklaring till artikel III-116

Konferensen är enig om att unionen, i sina allmänna insatser för att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män, inom sina olika politikområden kommer att sträva efter att bekämpa alla slag av våld i hemmet. Medlemsstaterna bör vidta alla nödvändiga åtgärder för att förhindra och bestraffa dessa brottsliga handlingar samt att stödja och skydda brottsoffren.

14. Förklaring till artiklarna III-136 och III-267

Konferensen anser att om ett utkast till europeisk lag eller ramlag på grundval av artikel III-267.2 skulle negativt påverka grundläggande aspekter av en medlemsstats sociala trygghetssystem, inbegripet dess omfattning, kostnader eller ekonomiska struktur eller inverka på den ekonomiska jämvikten i det systemet enligt artikel III-136.2, kommer den medlemsstatens intressen vederbörligen att beaktas.

15. Förklaring till artiklarna III-160 och III-322

Konferensen erinrar om att respekt för de grundläggande rättigheterna och friheterna i synnerhet innebär att tillbörlig uppmärksamhet ägnas åt skydd och efterlevnad av den rätt att utnyttja de garantier som föreskrivs i europeiska lagar som tillkommer berörda personer eller berörda enheter som inte är stater. För detta ändamål och i syfte att garantera en grundlig rättslig prövning av europeiska beslut om att vidta restriktiva åtgärder mot en fysisk person eller enhet som inte är en stat måste sådana beslut grunda sig på klara och tydliga kriterier. Dessa kriterier bör vara anpassade till det specifika innehållet i varje restriktiv åtgärd.

16. Förklaring till III-167.2 c

Konferensen noterar att artikel III-167.2 c skall tolkas i enlighet med befintlig rättspraxis från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätten om tillämpligheten av bestämmelserna på stöd som beviljas vissa områden i Förbundsrepubliken Tyskland som påverkats av Tysklands tidigare delning.

17. Förklaring till artikel III-184

När det gäller artikel III-184, bekräftar konferensen att en ökning av tillväxtpotentialen och ett säkerställande av sunda offentliga finanser utgör de två grundpelarna i unionens och medlemsstaternas ekonomiska politik och budgetpolitik. Stabilitets- och tillväxtpakten är ett viktigt instrument för att uppnå dessa mål.

Konferensen bekräftar på nytt sitt åtagande när det gäller bestämmelserna om stabilitets- och tillväxtpakten, vilka utgör ramen för samordningen av budgetpolitiken i medlemsstaterna.

Konferensen bekräftar att ett system som grundar sig på regler är den bästa garantin för att åtaganden genomförs och för att alla medlemsstater behandlas lika.

I detta sammanhang bekräftar konferensen på nytt även att den står fast vid målen i Lissabonstrategin: nya arbetstillfällen, strukturreformer och social sammanhållning.

Unionen strävar efter att uppnå välavvägd ekonomisk tillväxt och prisstabilitet. I den ekonomiska politiken och budgetpolitiken måste därför de rätta prioriteringarna fastställas när det gäller ekonomiska reformer, innovation, konkurrenskraft och förstärkande av privata investeringar och privatkonsumtionen under perioder med svag ekonomisk tillväxt. Inriktningen i budgetbeslut på nationell nivå och unionsnivå bör återspegla detta, särskilt genom en omstrukturering av de offentliga inkomsterna och utgifterna samtidigt som budgetdisciplinen respekteras i enlighet med konstitutionen och stabilitets- och tillväxtpakten.

Vikten av en sund budgetpolitik genom hela konjunkturcykeln understryks av de budgetmässiga och ekonomiska utmaningar som medlemsstaterna står inför.

Konferensen är enig om att medlemsstaterna aktivt bör använda perioder av ekonomisk återhämtning till att stärka de offentliga finanserna och förbättra sin budgetsituation. Målet är att under goda tider gradvis uppnå ett budgetöverskott som ger det nödvändiga utrymmet för anpassning till konjunkturedgångar och därigenom bidrar till långsiktig stabilitet i de offentliga finanserna.

Medlemsstaterna ser fram emot eventuella förslag från kommissionen och ytterligare bidrag från medlemsstaterna när det gäller att förstärka och förtydliga genomförandet av stabilitets- och tillväxtpakten. Medlemsstaterna kommer att vidta alla nödvändiga åtgärder för att öka sina ekonomiers tillväxtpotential. Förbättrad samordning av den ekonomiska politiken skulle kunna stödja denna målsättning. Denna förklaring föregriper inte den framtida debatten om stabilitets- och tillväxtpakten.

18. Förklaring till artikel III-213

Konferensen bekräftar att de politikområden som beskrivs i artikel III-213 i huvudsak faller inom medlemsstaternas behörighetsområde. De främjande åtgärder och samordningsåtgärder som skall vidtas på unionsnivå i enlighet med bestämmelserna i denna artikel är av kompletterande karaktär. De tjänar till att förstärka samarbetet mellan medlemsstaterna och inte till att harmonisera de nationella systemen. De garantier och den praxis som finns i varje medlemsstat när det gäller ansvaret hos arbetsmarknadens parter påverkas inte av dessa åtgärder.

Denna förklaring påverkar inte tillämpningen av de bestämmelser i konstitutionen som tilldelar unionen befogenheter, inbegripet avseende sociala frågor.

19. Förklaring till artikel III-220

Konferensen anser att hänvisningen i artikel III-220 till *öregioner* även kan inbegripa hela östater, förutsatt att nödvändiga kriterier uppfylls.

20. Förklaring till artikel III-243

Konferensen noterar att bestämmelserna i artikel III-243 skall tillämpas i enlighet med gällande praxis. Uttrycket "sådana åtgärder är nödvändiga för att uppväga de ekonomiska nackdelar som uppkommit genom Tysklands delning för näringslivet i vissa av de områden i förbundsrepubliken som påverkats av delningen" skall tolkas i enlighet med befintlig rättspraxis från Europeiska gemenskapernas domstol och förstainstansrätten.

21. Förklaring till artikel III-248

Konferensen är enig om att unionen vederbörligen kommer att beakta de grundläggande riktlinjerna och valen i medlemsstaternas forskningspolitik när den vidtar åtgärder inom forskning och teknisk utveckling.

22. Förklaring till artikel III-256

Konferensen anser att artikel III-256 inte påverkar medlemsstaternas rätt att införa de bestämmelser som behövs för att säkerställa sin energiförsörjning på de villkor som anges i artikel III-131.

23. Förklaring till artikel III-273.1 andra stycket

Konferensen anser att nationella bestämmelser och förfaranden för inledande av brottsutredningar bör beaktas i de europeiska lagar som avses i artikel III-273.1 andra stycket.

24. Förklaring till artikel III-296

Konferensen förklarar att så snart fördraget om upprättande av en konstitution för Europa har undertecknats bör rådets generalsekreterare, hög representant för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, kommissionen och medlemsstaterna inleda det förberedande arbetet med den europeiska avdelningen för yttre åtgärder.

25. Förklaring till artikel III-325 om medlemsstaternas förhandlingar
om och ingående av internationella avtal avseende
ett område med frihet, säkerhet och rättvisa

Konferensen bekräftar att medlemsstaterna får förhandla om och ingå avtal med tredjeland eller internationella organisationer på de områden som omfattas av del III avdelning III kapitel IV avsnitt 3, 4 och 5, om avtalen i fråga överensstämmer med unionsrätten.

26. Förklaring till artikel III-402.4

I artikel III-402.4 föreskrivs det att om rådet inte har antagit någon europeisk lag om fastställande av en ny finansieringsram vid utgången av den period som omfattas av den föregående ramen, skall giltighetstiden för taken och de övriga bestämmelser som gäller den föregående periodens sista år förlängas till dess att den nya lagen har antagits.

Konferensen förklarar att om rådets europeiska lag om fastställande av en ny finansieringsram inte har antagits senast vid slutet av 2006, och om det i anslutningsakten av den 16 april 2003 föreskrivs en övergångsperiod fram till och med 2006 för tilldelningen av anslag till de nya medlemsstaterna, kommer tilldelningen av anslag från och med 2007 att fastställas på grundval av att samma kriterier tillämpas för alla medlemsstater.

27. Förklaring till artikel III-419

Konferensen förklarar att medlemsstaterna när de gör en begäran om fördjupat samarbete får ange om de redan i det skedet avser att tillämpa artikel III-422, om utökning av omröstningarna med kvalificerad majoritet, eller använda det ordinarie lagstiftningsförfarandet.

28. Förklaring till artikel IV-440.7

De höga fördragsslutande parterna samtycker till att Europeiska rådet enligt artikel IV-440.7 antar ett europeiskt beslut som leder till en ändring av ställningen för Mayotte i förhållande till unionen, så att detta territorium blir ett yttersta randområde enligt artikel IV-440.2 och artikel III-424, när de franska myndigheterna meddelar Europeiska rådet och kommissionen att den pågående utvecklingen när det gäller öns interna ställning medger detta.

29. Förklaring till artikel IV-448.2

Konferensen anser att möjligheten att göra översättningar av fördraget om upprättande av en konstitution för Europa till de språk som avses i artikel IV-448.2 bidrar till att uppnå målet för unionen att respektera rikedom hos sin kulturella och språkliga mångfald enligt artikel I-3.3 fjärde stycket. I detta sammanhang bekräftar konferensen den vikt som unionen fäster vid Europas kulturella mångfald och den särskilda uppmärksamhet som den fortsatt kommer att ägna dessa och andra språk.

Konferensen rekommenderar de medlemsstater som vill utnyttja den möjlighet som medges i artikel IV-448.2 att inom sex månader efter undertecknandet av fördraget meddela rådet till vilket eller vilka språk som det fördraget kommer att översättas.

30. Förklaring om ratificeringen av fördraget om upprättande av
en konstitution för Europa

Konferensen noterar att om fyra femtedelar av medlemsstaterna har ratificerat fördraget om upprättande av en konstitution för Europa inom en period på två år efter undertecknandet av fördraget och en eller flera medlemsstater har stött på problem med ratificeringen, skall Europeiska rådet ta upp frågan.

B. FÖRKLARINGAR OM
PROTOKOLL SOM ÄR FOGADE TILL KONSTITUTIONEN

Förklaringar om protokollet
om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark,
Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland,
Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal
samt Republiken Österrike, Republiken Finland
och Konungariket Sverige

31. Förklaring om Åland

Konferensen erkänner att den ordning som gäller för Åland enligt artikel IV–440.5 har upprättats med tanke på öarnas särskilda ställning enligt internationell rätt.

Konferensen betonar därför att särskilda bestämmelser har införts i avdelning V avsnitt 5 i protokollet om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige.

32. Förklaring om det samiska folket

Med beaktande av artiklarna 60 och 61 i protokollet om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige erkänner konferensen de förpliktelser och åtaganden som Sverige och Finland har gentemot det samiska folket enligt nationell och internationell rätt.

Konferensen konstaterar att Sverige och Finland är fast beslutna att bevara och utveckla det samiska folkets försörjningsmöjligheter, språk, kultur och levnadssätt och beaktar att den samiska kulturen och samernas försörjning är beroende av primära förvärvskällor som renskötsel i traditionella områden för samisk bosättning.

Konferensen betonar därför att särskilda bestämmelser har införts i avdelning V avsnitt 6 i protokollet om anslutningsfördragen och anslutningsakterna för Konungariket Danmark, Irland och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, Republiken Grekland, Konungariket Spanien och Republiken Portugal samt Republiken Österrike, Republiken Finland och Konungariket Sverige.

Förklaringar om protokollet
om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien,
Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland,
Republiken Litauen, Republiken Ungern,
Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien
och Republiken Slovakien

33. Förklaring om
Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands
suveräna basområden i Cypern

KONFERENSEN

som erinrar om att det i den gemensamma förklaring om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands suveräna basområden i Cypern som bifogades slutakten till fördraget om Förenade kungarikets anslutning till Europeiska gemenskaperna föreskrevs att tillämpliga arrangemang för relationerna mellan Europeiska ekonomiska gemenskapen och de suveräna basområdena kommer att definieras inom ramen för eventuella avtal mellan den gemenskapen och Republiken Cypern,

som beaktar bestämmelserna om de suveräna basområdena i fördraget om upprättandet av Republiken Cypern (nedan kallat "upprättandefördraget") och den därmed förbundna notväxlingen av den 16 augusti 1960,

som noterar notväxlingen mellan Förenade kungarikets regering och Republiken Cyperns regering av den 16 augusti 1960 om förvaltningen av de suveräna basområdena och den bifogade förklaringen av Förenade kungarikets regering att ett av huvudsyftena är skydd av de personers intressen som bor eller arbetar i de suveräna basområdena, och anser att dessa personer i möjligaste mån bör behandlas på samma sätt som personer som bor eller arbetar i Republiken Cypern,

som ytterligare noterar upprättandefördragets bestämmelser om tullarrangemang mellan de suveräna basområdena och Republiken Cypern, i synnerhet de som ingår i bilaga F till det fördraget,

som även noterar Förenade kungarikets åtagande att inte inrätta tullstationer eller andra gränsspärrar mellan de suveräna basområdena och Republiken Cypern samt arrangemangen i enlighet med upprättandefördraget, enligt vilka Republiken Cyperns myndigheter förvaltar ett stort antal allmännyttiga tjänster i de suveräna basområdena, särskilt på jordbruks-, tull- och skatteområdet,

som bekräftar att Republiken Cyperns anslutning till Europeiska unionen inte bör påverka de rättigheter och skyldigheter som gäller för parterna i upprättandefördraget,

som följaktligen erkänner behovet av att tillämpa vissa bestämmelser i konstitutionen och unionsrätten på Förenade kungarikets suveräna basområden och att ingå särskilda överenskommelser om genomförandet av dessa bestämmelser i de suveräna basområdena,

betonar att särskilda bestämmelser därför har återgetts i del två avdelning III i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien.

34. Förklaring från kommissionen
om Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands
suveräna basområden i Cypern

Kommissionen bekräftar att den anser att de bestämmelser i unionsrätten som skall tillämpas på de suveräna basområdena enligt del två avdelning III i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien innefattar följande:

- a) Rådets förordning (EG) nr 3448/93 av den 6 december 1993 om systemet för handeln med vissa varor som framställs genom bearbetning av jordbruksprodukter.
- b) Rådets förordning (EG) nr 1260/1999 av den 21 juni 1999 om allmänna bestämmelser för strukturfonderna, i den mån detta krävs genom rådets förordning (EG) nr 1257/1999 av den 17 maj 1999 om stöd från Europeiska utvecklings- och garantifonden för jordbruket (EUGFJ) till utveckling av landsbygden för finansiering av åtgärder för landsbygdsutveckling i Förenade kungarikets suveräna basområden genom EUGFJ:s garantisektion.

35. Förklaring om kärnkraftverket i Ignalina i Litauen

KONFERENSEN

som förklarar att unionen är beredd att fortsätta att tillhandahålla tillräckligt ytterligare stöd till Litauens avvecklingssträvanden även efter Litauens anslutning till unionen för perioden fram till 2006 och därefter samt noterar att Litauen med hänsyn till detta uttryck för solidaritet från unionens sida har åtagit sig att stänga reaktor 1 i kärnkraftverket Ignalina före 2005 och reaktor 2 senast 2009,

som konstaterar att avvecklingen av kärnkraftverket Ignalina med dess två 1500 MW RBMK-reaktorenheter, som ärvts efter f.d. Sovjetunionen, saknar motstycke och för Litauen innebär en utomordentligt stor finansiell belastning, som inte står i proportion till landets storlek och ekonomiska styrka, samt att avvecklingen kommer att fortsätta utöver nuvarande budgetplan enligt definitionen i det interinstitutionella avtalet av den 6 maj 1999,

som noterar behovet av att anta genomförandebestämmelser för gemenskapens ytterligare stöd för att hantera konsekvenserna av stängningen och avvecklingen av kärnkraftverket Ignalina,

som noterar att Litauen vid användningen av unionsstödet kommer att ägna vederbörlig uppmärksamhet åt behoven i de regioner som mest påverkas av stängningen av kärnkraftverket Ignalina,

som förklarar att vissa av de åtgärder som kommer att få offentligt stöd skall betraktas som förenliga med den inre marknaden, t.ex. avvecklingen av kärnkraftverket Ignalina och miljöuppgraderingen i linje med regelverket och moderniseringen av den konventionella elproduktionskapacitet som behövs för att ersätta de två reaktorerna i kärnkraftverket Ignalina efter stängningen,

betonar att särskilda bestämmelser därför har återgetts i del två avdelning IV i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien.

36. Förklaring om persontransitering landvägen mellan
Kaliningradområdet och andra delar av
Ryska federationen

KONFERENSEN

som beaktar den särskilda situationen i Kaliningradområdet i Ryska federationen i samband med unionens utvidgning,

som erkänner Litauens skyldigheter och åtaganden i fråga om regelverket genom vilket ett område med frihet, säkerhet och rättvisa upprättas,

som särskilt noterar att Litauen senast vid anslutningen fullt ut skall tillämpa och genomföra unionens regelverk när det gäller förteckningen över de länder vars medborgare är skyldiga att ha visering när de passerar de yttre gränserna och de länder vars medborgare är undantagna från detta krav samt unionens regelverk när det gäller den enhetliga utformningen av viseringar,

som erkänner att persontransiteringen landvägen mellan Kaliningradområdet och andra delar av Ryska federationen genom unionens territorium är en fråga som berör unionen i sin helhet och bör behandlas som sådan och inte får medföra några negativa konsekvenser för Litauen,

som beaktar det beslut som skall fattas av rådet om avskaffande av kontrollerna vid de inre gränserna efter det att rådet kontrollerat att nödvändiga villkor i detta avseende har uppfyllts,

som är fast beslutna att bistå Litauen när det gäller att så snart som möjligt uppfylla villkoren för fullständigt deltagande i Schengenområdet utan inre gränser,

betonar att särskilda bestämmelser därför har återgetts i del två avdelning V i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien.

37. Förklaring om reaktorerna 1 och 2
vid kärnkraftverket Bohunice V1
i Slovakien

KONFERENSEN

som noterar Slovakiens åtagande att stänga reaktorerna 1 och 2 i kärnkraftverket Bohunice V1 i slutet av 2006 respektive 2008, och som förklarar att unionen är villig att fram till 2006 ge fortsatt ekonomiskt stöd till Slovakiens avvecklingssträvanden som en förlängning av föranslutningsstödet inom ramen för Phareprogrammet,

som noterar att genomförandebestämmelser måste antas för det fortsatta stödet från unionen,

betonar att särskilda bestämmelser därför har återgetts i del två avdelning IX i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien.

38. Förklaring om Cypern

KONFERENSEN

som bekräftar sitt engagemang för en allsidig lösning av Cypernproblemet, i överensstämmelse med relevanta resolutioner av Förenta nationernas säkerhetsråd, och sitt starka stöd till de bemödanden som Förenta nationernas generalsekreterare gör i detta syfte,

som finner att en sådan allsidig lösning av Cypernproblemet ännu inte har uppnåtts,

som finner att det därför är nödvändigt att uppskjuta tillämpningen av regelverket i de områden i Republiken Cypern där Republiken Cyperns regering inte utövar den faktiska kontrollen,

som beaktar att detta uppskov skall upphöra om en lösning av Cypernproblemet uppnås,

som beaktar att unionen är beredd att anpassa villkoren för en sådan allsidig lösning i enlighet med de principer som ligger till grund för unionen,

som finner det nödvändigt att fastställa villkoren för att tillämpa relevanta bestämmelser i unionsrätten på linjen mellan de ovannämnda områdena och dels de områden där Republiken Cyperns regering utövar den faktiska kontrollen, dels Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands östra suveräna basområde,

som önskar att Cyperns anslutning till unionen skall vara till fördel för alla cypriotiska medborgare och främja inbördes fred och försoning,

som följaktligen anser att ingenting i del två avdelning X i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien skall hindra att åtgärder antas i detta syfte,

som beaktar att sådana åtgärder inte skall påverka tillämpningen av regelverket på de villkor som fastställs i det protokollet i någon annan del av Republiken Cypern,

betonar att särskilda bestämmelser därför har återgetts i del två avdelning X i protokollet om anslutningsfördraget och anslutningsakten för Republiken Tjeckien, Republiken Estland, Republiken Cypern, Republiken Lettland, Republiken Litauen, Republiken Ungern, Republiken Malta, Republiken Polen, Republiken Slovenien och Republiken Slovakien.

39. Förklaring om protokollet om Danmarks ställning

Konferensen noterar att Danmark förklarar att det inte kommer att använda sin rösträtt för att förhindra antagandet av de bestämmelser som inte är tillämpliga på Danmark när det gäller rättsakter som skall antas av rådet ensamt eller gemensamt med Europaparlamentet och som innehåller både bestämmelser som är tillämpliga på Danmark och bestämmelser som inte är tillämpliga på Danmark, därför att de har en rättslig grund för vilken del I i protokollet om Danmarks ställning är tillämplig.

Konferensen noterar dessutom att Danmark, på grundval av konferensens förklaring om artiklarna I-43 och III-329, förklarar att danskt deltagande i åtgärder eller rättsakter enligt artiklarna I-43 och III-329 kommer att ske i enlighet med del I och del II i protokollet om Danmarks ställning.

40. Förklaring om protokollet
om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ

Medlemsstaterna kommer att inta följande gemensamma ståndpunkt vid konferenserna om Rumäniens och/eller Bulgariens anslutning till unionen vad avser fördelningen av platser i Europaparlamentet och viktningen av röster i Europeiska rådet och rådet.

1. Om Rumäniens och/eller Bulgariens anslutning till unionen äger rum innan Europeiska rådets beslut enligt artikel I-20.2 träder i kraft, skall antalet platser i Europaparlamentet under valperioden 2004–2009 fördelas enligt följande tabell för en union med 27 medlemsstater.

MEDLEMSSTATER	PLATSER I EP
Tyskland	99
Förenade kungariket	78
Frankrike	78
Italien	78
Spanien	54
Polen	54
Rumänien	35
Nederländerna	27
Grekland	24
Tjeckien	24
Belgien	24
Ungern	24
Portugal	24
Sverige	19
Bulgarien	18
Österrike	18
Slovakien	14
Danmark	14
Finland	14
Irland	13
Litauen	13
Lettland	9
Slovenien	7
Estland	6
Cypern	6
Luxemburg	6
Malta	5
TOTALT	785

Genom avvikelse från artikel I-20.2 i konstitutionen kommer det därför i fördraget om anslutning till unionen att föreskrivas att antalet ledamöter i Europaparlamentet tillfälligt får överstiga 736 under återstoden av valperioden 2004–2009.

2. I artikel 2.2 i protokollet om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ kommer viktningen av Rumäniens och Bulgariens röster i Europeiska rådet och rådet att fastställas till 14 respektive 10.
3. Vid varje anslutning kommer den tröskel som avses i protokollet om övergångsbestämmelser för unionens institutioner och organ att beräknas i enlighet med artikel 2.3 i det protokollet.

41. Förklaring om Italien

Konferensen noterar att det i protokollet om Italien, som 1957 fogades till fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen, ändrat vid antagandet av fördraget om Europeiska unionen, preciseras följande:

"DE HÖGA FÖRDRAGSSLUTANDE PARTERNA

SOM ÖNSKAR lösa vissa problem avseende Italien,

HAR ENATS OM följande bestämmelser som skall fogas till detta fördrag.

GEMENSKAPENS MEDLEMSSTATER

BEAKTAR att den italienska regeringen genomför ett tioårigt ekonomiskt utvecklingsprogram vars mål är att rätta till obalanserna i den italienska ekonomin i synnerhet genom att bygga upp en infrastruktur i de mindre utvecklade områdena i södra Italien och på de italienska öarna samt genom att skapa nya arbetstillfällen för att avskaffa arbetslösheten,

HÄNVISAR TILL att principerna och målen i den italienska regeringens program har övervägts och blivit godkända av internationella samarbetsorgan i vilka medlemsstaterna är medlemmar,

INSER att det ligger i deras gemensamma intresse att målen i det italienska programmet uppnås,

ÄR ENIGA OM att rekommendera gemenskapens institutioner att använda alla de medel och förfaranden som föreskrivs i detta fördrag och då särskilt att på ett lämpligt sätt utnyttja Europeiska investeringsbankens och Europeiska socialfondens resurser för att underlätta genomförandet av den italienska regeringens uppgift,

ANSER att gemenskapens institutioner vid tillämpningen av detta fördrag bör beakta de stora påfrestningar som Italiens ekonomi kommer att utsättas för under de kommande åren och det önskvärda i att undvika sådana riskfyllda belastningar särskilt vad gäller betalningsbalansen och sysselsättningsnivån som skulle kunna äventyra tillämpningen av fördraget i Italien,

ERKÄNNER särskilt att det vid tillämpningen av artiklarna 109h och 109i blir nödvändigt att se till att de åtgärder som krävs av den italienska regeringen inte äventyrar genomförandet av regeringens program för ekonomisk utveckling och höjning av befolkningens levnadsstandard".

FÖRKLARINGAR FRÅN MEDLEMSSTATERNA

42. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel I-55

Konungariket Nederländerna kommer att godkänna ett europeiskt beslut enligt artikel I-55.4 när en revidering av den europeiska lag som avses i artikel I-54.3 har försett Nederländerna med en tillfredsställande lösning på dess alltför negativa nettobetalingar till unionens budget.

43. Förklaring från Konungariket Nederländerna om artikel IV-440

Konungariket Nederländerna förklarar att ett initiativ till ett europeiskt beslut enligt artikel IV-440.7 i syfte att ändra Nederländska Antillernas och/eller Arubas ställning i förhållande till unionen kommer att läggas fram endast på grundval av ett beslut som fattats i enlighet med Konungariket Nederländernas stadga.

44. Förklaring från Förbundsrepubliken Tyskland, Irland och Republiken Österrike

Tyskland, Irland och Österrike noterar att de centrala bestämmelserna i fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen inte har ändrats i sak sedan detta trädde i kraft och behöver uppdateras. De stöder därför tanken på en konferens mellan företrädarna för medlemsstaternas regeringar som bör sammankallas så snart som möjligt.

45. Förklaring från Konungariket Spanien och
Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland

Fördraget om upprättande av en konstitution för Europa är tillämpligt på Gibraltar i dess egenskap av ett europeiskt territorium för vars yttre förbindelser en medlemsstat är ansvarig. Detta medför inte någon förändring av de berörda medlemsstaternas ståndpunkter.

46. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien
och Nordirland om definitionen av begreppet "medborgare"

Med avseende på fördraget om upprättande av en konstitution för Europa, fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen eller någon av de akter som har sin grund i dessa fördrag eller som fortsätter att gälla i kraft av dessa, upprepar Förenade kungariket den förklaring landet avgav den 31 december 1982 om definitionen av begreppet "medborgare" med undantaget att hänvisningen till "medborgare i de brittiska beroende territorierna" skall tolkas som "medborgare i de brittiska utomeuropeiska territorierna".

47. Förklaring från Konungariket Spanien om definitionen av begreppet "medborgare"

Spanien konstaterar att i enlighet med artikel I-10 i konstitutionen skall varje person som är medborgare i en medlemsstat ha unionsmedborgarskap. Spanien noterar också att i den rådande situation för den europeiska integrationen som avspeglas i konstitutionen åtnjuter endast medlemsstaternas medborgare det europeiska medborgarskapets särskilda rättigheter, utom då annat uttryckligen föreskrivs i unionsrätten. I detta avseende betonar Spanien slutligen att enligt artiklarna I-20 och I-46 i konstitutionen företräder Europaparlamentet för närvarande unionsmedborgarna.

48. Förklaring från Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland om rösträtten i val till
Europaparlamentet

Förenade kungariket noterar att artikel I-20 och övriga bestämmelser i fördraget om upprättande av en konstitution för Europa inte är avsedda att ändra grunden för rösträtten i val till Europaparlamentet.